

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

3 januari 1968

53e jrg.

No. 2625

Verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

L. H. Klaassen; H. W. Lambers;
P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR
BELGIË:

J. Geluck.

Entr'acte

De weerstandskracht van Neerlands economie is opnieuw verrassend groot gebleken. Productie en uitvoer stegen ondanks een zeer gematigde internationale conjunctuur meer dan het vorig jaar. De prijsstijging was met 3 pCt. relatief beperkt. Zelfs werd sinds vier jaar voor het eerst een overschotje op de betalingsbalans verkregen. Deze lijn schijnt zich, terwijl de internationale conjunctuur weer aantrekt, in het komende jaar voort te zetten. Hebben wij, sinds zich in 1964 de overbestedingsgolf verhief, eindelijk vaste grond bereikt en groeien wij met een vrije loonpolitiek nu evenwichtig verder?

In deze blauwe lucht toont zich een donkere wolk: een nog beperkte maar toch te grote en hardnekkige werkloosheid. Nederland wordt geconfronteerd met een nieuw probleem; de combinatie van overbesteding en structurele werkloosheid. Tot voor zeer kort was van de overbesteding een overspannen arbeidsmarkt de onafscheidelijke metgezel. Jarenlang lag het percentage van de werkloosheid op het ijzeren minimum van bijna 1. Het is nu 2½. Een communis opinio wil dat het juiste midden 1½ à 2 is; het cijfer dat ook in de middellange-termijnprognoses voor 1970 voorkomt. Op het eerste gezicht is 2½ dus niet iets om zich over op te winden, althans wanneer het tijdelijk is en evenredig over het land gespreid. Noch het een noch het ander is echter het geval. In het Westen is het cijfer 1½, in de rest van het land gemiddeld 3½ met plekken van 5 en meer. Dit wijst reeds op een structuurprobleem.

Er is echter meer. Een ander nieuw gegeven is, dat de industrie in tegenstelling tot het verleden nog slechts in relatief beperkte mate arbeidskrachten opneemt. De bedrijfstakken die de sterkste groeikracht tonen, zijn zeer kapitaalintensief. De andere, meer traditionele industrieën, moeten door consolidatie en efficiency-vergroting de sterke kostenstijging van de laatste jaren zien op te vangen. De landbouw stoot als bekend jaarlijks omstreeks 3 pCt. van zijn bezetting af. Het bouwbedrijf heeft voor het eerst sinds de oorlog bij een hoge produktie een overschot aan arbeid. Dit zijn problemen die ook in andere landen spelen. Met het stijgen van de welvaart neemt de dienstensector een groot deel van de overtollige arbeid op. Het bijzondere van ons land is echter, dat zijn beroepsbevolking jaarlijks met 1 à 1½ pCt. toeneemt. De dienstensector heeft zelf nog te zeer behoefte aan meer efficiency om zonder moeite dit aanbod volledig op te vangen. Om dit vraagstuk op te lossen is een snellere groei vereist. Deze is slechts te financieren wanneer de economie als geheel in evenwicht is. Is zij dat? Nauwelijks en naar alle waarschijnlijkheid nog slechts zeer voorlopig. Het verwachte beperkte overschot op de betalingsbalans is het resultaat van niet stijgende investeringen enerzijds en een matige toeneming van de consumptie anderzijds. Beide behoeven als gevolg van de zich herstellende internationale conjunctuur maar betrekkelijk weinig af te wijken om de betalingsbalans weer deficitair te maken.

Afgemeten aan de middellange-termijnprognoses voor 1970 kampen wij fundamenteel nog met een chronisch spaartekort. Willen wij de voor de wenselijke welvaartsgroei noodzakelijke bedrijfsinvesteringen, de onvermijdelijk sterker stijgende publieke investeringen, een aanzienlijker woningbouw en het voor de ontwikkelingshulp nodige overschot op de betalingsbalans bewerkstelligen, dan zullen wij zowel de besparingen als de export krachtiger moeten opvoeren. Daartoe is een in de pas lopen van lonen en prijzen met het buitenland niet genoeg. Wij hadden en hebben behoefte aan een concurrentiereserve om onze sterk groeiende bevolking werk te geven, zolang wij haar niet laten emigreren naar de landen om ons heen of overzee. Temeer nu de structuurverschuivingen, die ons land beroeren, zich ook elders voordoen en de concurrentie op de internationale markten feller wordt.

INHOUD

Drs. G. Brouwers:

Entr'acte 1

Prof. Dr. A. J. Reitsma:

Rondom de val van het pond 2

Dr. Ph. van Praag:

Het vrije verkeer van werknemers in de E.E.G. 7

Drs. J. Amelung:

Een nieuwe analyse van het Nederlandse gedistilleerdverbruik 10

Ontwikkelingskroniek 13

Mededelingen 18

Prof. Dr. C. D. Jongman:

Geld- en kapitaalmarkt 19

Recente publikaties 20

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

De vrije loonpolitiek is voor dit beleid niet het meest voor de hand liggende middel. Haar gunstige werking is afhankelijk van een ontspannen arbeidsmarkt. Die hebben wij dan nu. Doch niet op de wijze en in de mate, als wij haar zouden wensen. Niettemin zullen ook de huidige werkloosheid en de straffere buitenlandse concurrentie haar effect niet missen. Met begrip voor de besparingsnoodzaak toegepast, kan de vrije loonpolitiek haar rol in het conjunctuur-structuurbeleid, dat de naaste toekomst vraagt, mede spelen. Hoe haar streven naar differentiatie op den duur te rijmen valt met het stuwen van arbeid naar de tertiaire sector, zien wij later dan wel weer. Voorlopig zullen wij het er mee moeten doen.

Wij hebben de laatste vijftien jaar vooral een globaal conjunctuurbeleid gevoerd. De structurele problemen die ons nu daarnaast gaan confronteren, zullen primair door de markt, door een zo vrij mogelijke functionering van het bedrijfsleven en door een activering van de concurrentie moeten worden opgelost. Ook de overheid heeft hier een taak. De praktijk wijst anderzijds echter nu reeds uit dat stimulering en sanering in toenemende mate de bijstand van de overheid zullen behoeven. Voor zover zij daartoe ten minste kwalitatief ook in de toekomst nog in staat zal zijn. De doorgaande afbrokkeling van het leidende kader door een volstrekt onvoldoende aanvulling nadert een kritisch punt.

De problematiek van het structuurbeleid staat ook Europees, al dan niet geprikkeld door le défi américain, in het centrum van de belangstelling. Het tweede middellange-termijnprogramma van de E.E.G. dat in het voorjaar zal verschijnen, zal er in het bijzonder aan zijn gewijd. „Love in a cold climate” schijnt — met dank aan Nancy Mitford — voor deze geestdrift in de huidige Gemeenschap een bruikbare typering. Terwijl de hele sociaal-economische ontwikkeling van het moment — om daar nu maar bij te blijven — roept om een voortvarende verbreding en verdieping van de Europese integratie, houdt één man de geschiedenis op. Het ware fout het raderwerk tijdens de onvermijdelijke stagnatie te doen verroesten. Het zou onherstelbaar kunnen blijken. Wij moeten nu op twee sporen rijden. Aldus kan straks het best de noodzakelijke aansluiting tot stand worden gebracht. Aan beide zijden van het Kanaal vraagt dit standvastigheid en koelbloedigheid. Maar dat is niet de eerste keer. Hoe vaster tussen gelijkgezinden intussen de banden op het Continent worden gesmeed, hoe beter. Een homogene Benelux is daarvoor een eerste eis. Het daagt ten slotte op dit punt. Nuchterheid behoede ons echter voor louter vendelzwaaien. Het gebrek aan politieke wil tot samen-handelen dreigt schuil te zullen gaan onder een profusie van organen, zodat men door het imposante gebladerte de enkele weerbarstige stammen niet meer ziet. Als men de guirlandes wil, alla, maar het centrale Beneluxprobleem, de nog steeds niet vrije intragrèns, blijve niet onopgelost. Pas dan kunnen wij ons als een werkelijk homogene machtsfactor in Europa op gaan stellen.

Aan de horizon doemen na de inflatieperiode van de laatste vijftien jaar, die volgden op de zeven magere jaren van het herstel, nieuwe problemen. Van sociaal-economische politiek, van technologische ontwikkeling, van maatschappelijke organisatie, van vormgeving aan de Europese samenwerking. Laten wij de boel netjes aan kant brengen tot het doek opgaat voor een nieuw bedrijf.

G. Brouwers

INLEIDING

Op 18 november 1967 devalueerde het pond sterling, nadat het niet minder dan achttien jaar zijn bestaande pariteit had weten te handhaven. De devaluatie bedroeg een betrekkelijk bescheiden 14,3 pCt., waardoor de dollar-prijs van sterling kwam te liggen op \$ 2,40. Dit betekende dus dat thans de Amerikaanse cent en de Engelse penny elkaar de hand kunnen reiken. De gevolgen van de Engelse devaluatie zijn op het moment van schrijven, d.w.z. aan de vooravond van Kerstmis 1967, nog allerminst te overzien. Het is daarom wellicht interessant enkele kanttekeningen te maken over de achtergronden waartegen zich deze devaluatie heeft afgespeeld.

Beziet men eerst het probleem in zijn algemeenheid dan kan men zich de vraag stellen welke de redenen kunnen zijn voor een land om te devalueren en wat men daarmee hoopt te bereiken. Met betrekking tot de Engelse devaluatie in het bijzonder en bezien vanuit het land zelf kan men zich dan vervolgens afvragen waarom het zover is moeten komen en welke de kansen zijn dat de devaluatie succes heeft. De devaluatie van het pond heeft ten slotte echter ook aspecten die verband houden met zijn bijzondere positie als reserve-valuta. Dit leidt ons tot de gehele problematiek van het huidige internationale monetair bestel.

WAAROM DEVALUEERT MEN?

In het algemeen zal een land devalueren indien men hoopt daarmee zijn concurrentiepositie in de wereld zodanig te verbeteren dat daarmee een bestaand of dreigend betalingsbalansprobleem wordt opgelost. Men kan uiteraard ook om andere redenen devalueren en men kan zich zelfs voorstellen dat een land dit zou doen met louter politieke oogmerken. Ook behoeft een land niet altijd te devalueren omdat zijn betalingsbalanspositie zwak zou zijn. Men kan proberen een exportsurplus te kweken of te vergroten om in tijden van depressie een deel van zijn werkloosheid a.h.w. te exporteren. Dergelijke devaluaties roepen uiteraard bij andere landen de neiging op om zich op analoge wijze te verweren. Dit leidde in de jaren dertig tot wat men wel heeft genoemd „competitive exchange depreciation”. Een dergelijke politiek is ook wel gekwalificeerd als „beggar-thy-neighbour policy”. Na de tweede wereldoorlog werd dit soort wisselkoersverandering middels internationale „afpraak in het Internationaal Monetair Fonds uitgebannen. Het Fonds hecht slechts zijn goedkeuring aan een devaluatie indien het een situatie betreft van fundamentele onevenwichtigheid op de betalingsbalans.

val van het pond

Waarom nu verwacht men in het algemeen dat een devaluatie de betalingsbalans van een land zal verbeteren? Een devaluatie heeft tot gevolg dat de waarde van het geld van het betrokken land t.o.v. niet-devaluerende landen geringer wordt. Dit betekent dan tevens dat het betrokken land voor het buitenland voordeliger wordt om er te kopen (of er te reizen). Daartegenover staat, dat de inwoners van het devaluerende land, in eigen geld gerekend, meer zullen moeten betalen voor hun importen. Dit laatste feit zal waarschijnlijk de gevraagde hoeveelheid importen doen afnemen. Aldus zal het land, bij een onveranderde buitenlandse prijs, in ieder geval deviezen gaan besparen. Gelet op de prijseffecten ligt de zaak aan de importzijde dus duidelijk. Aan de exportkant is de zaak iets ingewikkelder. Indien de buitenlandse vraag naar de exporten van het devaluerende land niet erg prijsgevoelig zou zijn, zou men zijn aankopen minder uitbreiden dan overeenkomt met de gedaalde buitenlandse prijs. De deviezenontvangsten zouden dan zelfs dalen omdat de stijging van de in het buitenland verkochte hoeveelheid niet opweegt tegen de daling van de buitenlandse prijs: de totale ontvangsten in buitenlands geld zouden dalen. Zouden zowel de importvraag in het devaluerende land als de buitenlandse vraag naar zijn exporten zeer weinig prijsgevoelig zijn dan zou een devaluatie dus weinig zin hebben en zelfs een averechts effect kunnen hebben op de betalingsbalans van dat land.

Terwijl sommigen, met name in de jaren dertig, in het algemeen om deze redenen weinig heil zagen in een devaluatie als middel om de betalingsbalans te verbeteren, is men in later jaren dit toch wel anders gaan zien. Dit blijkt ook uit het feit dat een aanpassing van de wisselkoers door het I.M.F. wordt gezien als het geëigende middel om een fundamentele onevenwichtigheid in de betalingsbalans te verhelpen. Inmiddels zijn echter in de naoorlogse periode van inflatoire tendenzen wel andere factoren onderkend die het succes van een devaluatie illusoir zouden kunnen maken. Immers, zouden de in binnenlands geld uitgedrukte gestegen importprijzen van het devaluerende land aldaar aanleiding geven tot voortgezette loon- en prijsstijgingen, dan wordt het concurrentievoordeel t.o.v. het buitenland weer verminderd en wellicht geheel uitgewist. Begeleidende maatregelen die erop gericht zijn het binnenlands kostenpeil in toom te houden zijn dus in zo'n geval noodzakelijk om de devaluatie een succes te doen zijn.

DE POSITIE VAN ENGELAND

Passen we thans het in het bovenstaande in zijn algemeen-

heid kort uiteen gezette toe op het specifieke geval van de Engelse devaluatie, dan zijn er twee vragen die we kunnen trachten te beantwoorden. De eerste vraag is: was er in Engeland sprake van een fundamentele onevenwichtigheid op de betalingsbalans? Zo ja, dan luidt de tweede vraag of — afgezien van mogelijke verstoringen in het huidige internationale monetaire systeem — de Engelse devaluatie het evenwicht op de Engelse betalingsbalans zal kunnen herstellen.

A. DE VOORGESCHIEDENIS

De vraag of er in Engeland van chronische betalingsbalansmoeilijkheden sprake was moet zonder meer bevestigend worden beantwoord. De afgelopen jaren hebben een aaneenschakeling laten zien van sterlingcrises telkenmale wanneer de resultaten van de buitenlandse handel beneden de verwachtingen bleven. De eigenlijke handelscijfers geven daarbij een onvoldoende indruk van de mate van onevenwichtigheid. Immers zij kwamen dikwijls tot stand in een klimaat van maatregelen gericht op versterking van de betalingsbalans. Men denke hier bijvoorbeeld aan de speciale invoerheffingen van oktober 1964 tot november 1966 (met een tussentijdse verlaging in april 1965 van vijftien tot tien procent). Men denke eveneens aan het pakket deflatoire binnenlandse maatregelen zoals o.m. de loonstop, verlaging der overheidsuitgaven en verhoging der omzetbelasting in juli 1966. Reeds vele jaren worstelt men met de moeilijkheid dat een redelijk niveau van werkgelegenheid en economische groei onverenigbaar blijkt te zijn met een evenwichtige betalingsbalans. Dit heeft geleid tot wat wel wordt genoemd een „stop-go” politiek waarbij na een zekere opleving in de economie de betalingsbalans dwingt tot het nemen van deflatoire maatregelen. Hierbij worden dan tevens de investeringen getroffen. Breidt op een gegeven moment de produktie zich weer uit, dan is er onvoldoende reservecapaciteit en het gevolg is dat de importen omhoog gaan. Buitenlandse leveranciers krijgen op deze wijze vaste voet.

Wie de recente geschiedenis in Engeland beziet vindt dat er sinds 1964 geen jaar is voorbijgegaan zonder een sterlingcrisis, vergezeld van maatregelen om te trachten hieraan het hoofd te bieden. Gewoonlijk vonden die crises plaats in de zomer, ditmaal echter in de herfst. Dit betekent uiteraard niet dat de Britse betalingsbalans voortdurend tekorten heeft getoond. Wanneer er deflatie is in het land en wanneer de vraag naar industrieproducten op de wereldmarkt gunstig is kan er wel een surplus zijn op de lopende

rekening. Zulke omstandigheden golden in de vorige winter (1966/67) en gaven toen aanleiding tot optimisme. Bij een minder gunstige wereldmarkt ontstaan er dan echter weer tekorten, bijv. in het voorjaar van 1967. Tenzij dus de omstandigheden bijzonder gunstig waren kon in het verleden zelfs een dosis deflatie de betalingsbalans niet voldoende verbeteren. Dit duidt op een fundamentele onevenwichtigheid op die betalingsbalans.

Het zou onjuist zijn te zeggen dat men in Engeland de structurele moeilijkheden van de laatste jaren niet heeft onderkend. Het bekende blad *The Economist* pleit al jaren voor een meer doelmatige politiek van exportbevordering en heeft in dit verband herhaalde malen bedekt doch ook openlijk gewezen op een overgewaardeerd zijn van het pond sterling en op de wenselijkheid van een devaluatie. Ofschoon dit natuurlijk niet de enige oplossing was zou het alternatief toch wel hebben moeten bestaan uit een vérgaande politiek van toegepaste economische planning en hieraan heeft het in Engeland zeker ontbroken. Steeds weer heeft men gehoopt het met tijdelijke maatregelen te kunnen klaren. Het gevolg is geweest dat naarmate het jaar 1967 voortschreed met toenemende bezorgdheid moest worden uitgezien naar de maandelijkse cijfers van de buitenlandse handel. Tegenvallende handelscijfers, met name een sterke toeneming van de importen, zetten reeds in mei van dit jaar het pond onder druk. De vraag naar goud steeg even sterk als in de dagen van sterlingpaniek in juli 1965. Met uitzondering van de maand juli bleven de handelscijfers slecht. De snelle overwinning van Israël redde het pond in het begin van juni. In augustus bereikten de reserves hun laagste punt sinds bijna twee jaar. De handelscijfers van deze maand vielen wederom tegen. De maand september zag een gestadige doch niet dramatische druk op het pond. Een wederom teleurstellende handelsbalans over die maand werd gevolgd door een nog veel groter deficit in oktober dat mede verband hield met de havenstakingen. Het pond kon slechts staande blijven door vérgaande steun van de belangrijke industrielanden. Het werd steeds duidelijker dat, indien deze landen tot nog weer grotere steun niet bereid zouden zijn of slechts tegen voor de Engelse regering onaanvaardbare voorwaarden, de val van het pond een onvermijdelijke zaak zou zijn. Midden november was het zover en op zaterdagavond 18 november maakte de regering-Wilson een einde aan de bij velen toen nog slechts omtrent het percentage van de devaluatie bestaande onzekerheid.

B. DE KANSEN OP SUCCES VAN DE DEVALUATIE

Het constateren van het bestaan en het schetsen van het verloop van de fundamentele betalingsbalansonevenwichtigheid in Engeland is een eenvoudiger zaak dan het voorspellen van het resultaat van de devaluatie. Dit geldt zelfs indien we voorlopig nog afzien van de complicatie van mogelijke repercurssies op het gebied van het huidige internationale monetaire systeem. We hebben reeds gezien dat het succes van een devaluatie in het algemeen in de eerste plaats zal afhangen van de prijsgevoeligheid m.b.t. importen en exporten. Niet alleen de vraag- doch ook de aanbodelasticiteiten spelen hierbij een rol. Tevens is van belang de grootte van de devaluatie. Vrijwel onmiddellijk kwamen er in dit verband enkele „guesstimates” die uiteraard een zeer ruw karakter droegen. Zo vinden we in *The Economist* van 25 november jl. allereerst een schatting van het prijsvoordeel voor de gemiddelde exporteur. Hierbij trekt men van de 14,3 pCt. van de devaluatie 3 à 4 pCt. af

sinds 1917

sinds 1917

STENOGRAFENBUREAU W. STEMMER & ZN N.V.

Lieven de Keystr. 77, tel. (010) 20 06 86, Rotterdam-14 vervaardigt o.a. de officiële gemeenteraadsverslagen van Arnhem, Baarn, Dordrecht, Eindhoven, Groningen, Haarlem, Hilversum, Maastricht, Renkum en Rotterdam.

Wij leveren nu ook

NOTULEN VAN DIRECTIE- EN AANDEELHOUDERSVERGADERINGEN

De jarenlange gedegen ervaring van ons bureau, toepassing van moderne geluidsopnametechniek en vooral onze eersteklas medewerkers garanderen snel en accuraat werk, uitgevoerd op uiterst betrouwbare en discrete wijze.

(I.M.)

omdat de kostprijs van exportprodukten omhoog zal gaan door de verhoogde sterling-prijs der importen. Rekening houdend met verdere kostprijsverhogingen door een verhoogde ondernemingsbelasting en het verwijderen van de bestaande exportrestitutie alsmede van zekere aan bedrijven i.v.m. de werkgelegenheid verleende premies, schatte men het overgebleven exportprijsvoordeel op ca. 7½ pCt. Voorts wordt de prijselasticiteit van de vraag naar Britse exporten geschat op iets minder dan twee. Men ziet derhalve de mogelijkheid dat — gegeven een zeker tijdsverloop — het exportvolume met 10 à 15 pCt. zou kunnen toenemen.

Aan de importzijde hield men er rekening mee dat de importprijzen in sterling gemiddeld niet met 16⅓ pCt.

$\left(\frac{14,3}{100 - 14,3} \times 100 \right)$ zullen stijgen. Sommige importen

komen nl. van landen (Nieuw-Zeeland, Denemarken enz.) die eveneens hebben gedevalueerd terwijl bepaalde importen eveneens met een prijsverlaging (in buitenlandse valuta) zullen reageren op een afgenomen Engelse vraag. Men stelde — enigszins arbitrair — de gemiddelde stijging der importprijzen (in sterling) op 10 à 12 pCt. en de prijselasticiteit van de importvraag op ca. ½, resulterend in een afgenomen importvolume, gegeven een tijdsinterval, van 5 à 6 pCt. Geraamd werd dat zelfs op de laagste schattingen (10 resp. 5 pCt.) de Britse betalingsbalans door het volume-effect met ruim £ 800 mln. per jaar zou kunnen verbeteren (de regering zelf rekende slechts op een verbetering van ca. £ 750 mln. per jaar). Hiervan zal echter door de aangenomen verslechtering van de Engelse ruilvoet ca. £ 250 mln. per jaar dienen te worden afgetrokken. Dit zou toch nog £ 500 mln. overlaten, genoeg om de devaluatie een volledig succes te noemen. Vermeld zij nog, dat men deze resultaten van de devaluatie niet aanstonds verwacht. Een slechtere ruilvoet, voorafgaande aan de verhoging van het exportvolume, kan zelfs, aldus *The Economist*, aanvankelijk een ongunstige invloed hebben. De kredieten van I.M.F. en de buitenlandse centrale banken zouden dan het pond nog moeten steunen. Maar vanaf de tweede helft van 1968 zou een fundamentele verbetering van de betalingsbalans zichtbaar kunnen worden terwijl in 1969 een aanzienlijk surplus mogelijk zou zijn.

Tot zover *The Economist* van 25 november 1967. Twee weken later rapporteerde dit blad enkele andere voorspellingen, waarbij nogal belangrijke verschillen aan de dag kwamen. Het niet-officiële Engelse National Institute of Economic and Social Research kwam met de wat pessimis-

tische voorspelling van een betalingsbalanstekort in de tweede helft van 1968 van £ 250 mln. op jaarbasis¹⁾ tegenover een eerdere voorspelling van Parijse experts van de O.E.C.D. van een surplus van £ 400 mln. op jaarbasis voor dezelfde periode (beide lopende rekening). Dit stond dan weer tegenover de iets bescheidener verwachtingen van de Engelse regering, uitgesproken tegenover het I.M.F., t.w. een surplus van ten minste £ 200 mln. op jaarbasis in de tweede helft van 1968 (totale balans). Toch wordt bij alle drie de voorspellingen gerekend op een uiteindelijk verbetering van de betalingsbalans met £ 500 mln. per jaar. Uitgaande van recente betalingsbalanstekorten behoeft dit uiteraard nog lang geen surplus van £ 500 mln. op jaarbasis te betekenen.

Letten wij uitsluitend op de im- en exportmogelijkheden dan lijkt het niet onwaarschijnlijk dat de Engelse betalingsbalans door de devaluatie van 14,3 pCt., gegeven een zeker tijdsverloop, gezond zou kunnen worden gemaakt. Toch is hiermede niet gezegd dat succes gegarandeerd of zelfs waarschijnlijk is. Veel zal nl. afhangen van het succes van begeleidende economisch-politieke maatregelen in Engeland zelf. En het is hier dat men een zeker gevoel van ongerustheid moeilijk kan onderdrukken. Immers wil de devaluatie de betalingsbalans duurzaam verbeteren dan zal zij gepaard dienen te gaan met een aanzienlijke mate van binnenlandse bestedingsbeperking. De zeer grote tekorten op de handelsbalans in oktober en november duiden erop dat men in materieel opzicht nogal boven zijn stand heeft geleefd. Zoals reeds eerder gezegd zou het via verhoogde importprijzen in gang zetten van verdere loon- en kostprijsverhogingen de voordelen van de devaluatie m.b.t. de concurrentie met het buitenland geheel teniet kunnen doen.

De met de devaluatie aangekondigde deflatoire maatregelen zijn niet zonder meer geruststellend. Weliswaar is de discontovoet tot 8 pCt. opgevoerd en werden kredietbeperkende maatregelen aangekondigd tezamen met een besnoeiing van de overheidsuitgaven en een duurder maken van de huurkoop. Andere aangekondigde maatregelen echter waren gericht op het afkomen van ondernemingswinsten en het is de vraag of dit verstandig is. Het minst geruststellend is wellicht het ontbreken van een hechte loonstop. Men stuit in Engeland op de vraag of het in de naaste toekomst politiek mogelijk zal worden geacht de nodige — ongetwijfeld impopulaire — maatregelen te nemen. De regering-Wilson heeft veel van zijn vertrouwen en aanzien verloren en dan wordt het bijzonder moeilijk om met name ook de eigen Labour-aanhang te confronteren met wat beschouwd zal worden als harde maatregelen. Hierin schuilt dus wel een bijzonder aanzienlijk element van onzekerheid.

DE DEVALUATIE VAN HET POND IN BREDER VERBAND

De betalingsbalans van een land wordt beïnvloed door een groot aantal niet steeds gemakkelijk voorspelbare economische factoren zowel in binnen- als buitenland. Is er dus onder normale omstandigheden al moed genoeg voor nodig om zich aan voorspellingen te wagen, nog moeilijker wordt dit wanneer het betreft de gevolgen van de devaluatie van een reserve-valuta in het kader van het huidige internationale monetair bestel. Het devalueren van een reserve-valuta kan nl. repercussies hebben, welke ingrijpender zijn dan een koersaanpassing van een gewone valuta. De vrees voor zulke repercussies heeft er ongetwijfeld toe bijgedragen dat bij de veelvuldige sterling-crisis de laatste jaren telkenmale kon worden gerekend op steun van

I.M.F. en het internationale centrale bankwezen. Het biedt ongetwijfeld zekere voordelen voor een land als Engeland om te fungeren als bankiersland. Toch is het zeer de vraag of de nadelen, d.w.z. de verliezen aan werkgelegenheid en economische groei, verbonden aan een voortdurend trachten te handhaven van wat vele economen al jaren beschouwden als een overgewaardeerd pond, niet veel groter zijn geweest. Zoals bekend noemt men het huidige internationale monetair stelsel, waarvan het pond deel uitmaakt, wel de goudwisselstandaard. De wisselkoersen onder dit stelsel zijn in principe vast, d.w.z. de valuta's van de leden van het Internationaal Monetair Fonds hebben een vaste dollar-prijs en de dollar heeft een vaste goudwaarde. Wij hebben echter reeds gezien dat het I.M.F. zijn leden toestaat, in geval van fundamentele betalingsbalansverstoringen, die koersen aan te passen. Koersverandering van een reserve-valuta levert echter enorme problemen. Onder het huidige systeem bestaan de internationale reserves niet alleen uit goud, doch voor een belangrijk deel eveneens uit reserve-valuta's, t.w. dollars en ponden. Tevens heeft elk lid-land zekere trekkingsrechten op het I.M.F. De dollar-tegoeden zijn sinds de tweede wereldoorlog zeer sterk gestegen. Dit geldt niet voor de sterling-tegoeden, die weinig in omvang veranderden en dus niet bijdroegen tot een toeneming der internationale reserves. Het aanhouden van sterling-tegoeden was zelfs vanaf de eerste wereldoorlog reeds in zwang en berustte ten dele op de financiële faciliteiten van de Londense city. Deze faciliteiten verklaren waarschijnlijk waarom sterling ook na de oorlog een reserve-valuta is gebleven.

Ofschoon dit thans wel eens wordt vergeten heeft de dollar als reserve-valuta na de tweede wereldoorlog zeer geruime tijd een uiterst nuttige functie vervuld. Het beschikbaar zijn van dollars zorgde voor de extra reserves die nodig waren voor een snelle groei van de internationale handel en droeg bij tot een vrijer internationaal betalingsverkeer. Toch kan het goudwisselstelsel thans niet meer bevredigend werken en wel omdat het een innerlijke tegenstrijdigheid bevat. Immers, in zoverre de dollar moet voldoen aan een toenemende behoefte aan internationale reserves is hiervoor nodig dat Amerika een tekort vertoont op de betalingsbalans. Dit tekort manifesteert zich in Amerika op de kapitaalrekening (de handelsbalans vertoont steeds grotere surplussen). De paradox is nu dat het voortdurend betalingsbalanstekort, nodig om dollars te verschaffen, op de lange duur het vertrouwen in de dollar ondermijnt. Een voortdurend verlies van goud leidde tot twijfel of Amerika in staat zou zijn de bestaande goudwaarde van de dollar voor onbepaalde tijd te handhaven. Een dergelijke twijfel vermindert uiteraard de aantrekkelijkheid van de dollar als reserve-valuta. De eerste vertrouwenscrisis vond in oktober 1960 plaats en kwam tot uiting in een op grote schaal omzetten van dollars in goud. Dit leidde in 1961 tot het stichten van de zgn. goud-pool waaraan naast de Amerikaanse Federal Reserve Bank of New York tevens de voornaamste Europese centrale banken deelnamen. De „Pool” had tot doel de goudspeculatie de wind uit de zeilen te nemen en door aan- en verkoop van goud de prijs zodanig te stabiliseren als voor handhaving van de goudpariteit van de dollar nodig zou zijn. Intussen is de genoemde paradoxale toestand ontstaan dat vertrouwen in de dollar vereist dat een einde komt aan het

¹⁾ Wordt rekening gehouden met een verwachte winst op de langlopende kapitaalrekening dan verwachtte „The Institute” een deficit van slechts £ 150 mln. op jaarbasis.

Amerikaanse betalingsbalanstekort, doch dat indien hieraan inderdaad een einde zou komen een belangrijke bron van liquiditeit in de wereld zou opdrogen. Bij een Amerikaans surplus zouden de beschikbare reserves in de wereld zelfs terug gaan lopen, hetgeen een ongewenste deflatoire invloed zou kunnen hebben.

De boven omschreven problematiek is reeds geruime tijd onderkend en onderwerp van discussie zowel binnen als buiten het I.M.F. Aan plannen tot reorganisatie van het huidige internationale monetair stelsel is geen gebrek. Zij variëren van een stelsel van volledig vrije wisselkoersen tot een volledige terugkeer naar het goud of het scheppen van een goederenstandaard. Dit is niet de plaats voor een gedetailleerde beschouwing over de relatieve merites der vele voorstellen ²⁾. Het is ongetwijfeld zo, dat technisch een hervorming van het internationale geldstelsel zeker is op te lossen. Helaas echter ontbreekt het hierbij aan de nodige eenheid van inzicht in de landen die in onderlinge samenwerking een vernieuwd stelsel tot stand zouden moeten brengen. Op zichzelf zou dit zo erg niet zijn indien men nog alle tijd had om stapje voor stapje naar een nieuw stelsel toe te groeien zoals dat in de bedoeling schijnt te hebben gelegen. De meest recente gebeurtenissen rond de devaluatie van het pond tonen echter aan dat men wellicht de tijd daartoe niet meer heeft en dat er een gevaar bestaat dat wijziging van het huidige internationale monetaire systeem niet langs evolutionaire weg doch met een schok tot stand zal komen. Het gevaar dat men dan gedwongen in een minder gewenste richting zal worden gedreven is hierbij niet denkbeeldig. De wijze waarop de devaluatie van het pond sterling in feite is geschied houdt in dit opzicht wellicht een waarschuwing in. Tot aan deze devaluatie had een steeds hechter internationale monetaire samenwerking er voor gezorgd dat de steeds terugkerende sterling-crisis op voortdurend soepeler wijze, zij het dan ook steeds ad hoc, door I.M.F. en de gezamenlijke centrale banken met financiële bijstand konden worden opgevangen. Deze samenwerking, die er voor heeft gezorgd dat het huidige stelsel tot nu toe kon blijven functioneren, is op zichzelf een zeer verheugend verschijnsel. Dat dit echter waarschijnlijk lange tijd ten koste is geweest van de binnenlandse economie van het betreffende reserve-valutaland werd reeds eerder geconstateerd.

Het pond sterling voldeed al zeer geruime tijd aan de door het I.M.F. voor devaluatie gestelde eis van overgevaardeerd te zijn in die zin dat Engeland leed aan een fundamentele onevenwichtigheid op de betalingsbalans. Men had dan ook kunnen hopen dat de uiteindelijke devaluatie in onderling overleg op een welgekozen moment en met een minimum aan speculatie zou plaatsvinden. Niets is echter minder waar gebleken. Het pond sterling is eenvoudig afgegleden temidden van een golf van speculatie. Van een „geplande” devaluatie blijkt geen sprake te zijn geweest. Een dergelijke gang van zaken moet aanleiding geven tot ongerustheid m.b.t. de toekomst. Weliswaar waren de eerste reacties op de Engelse devaluatie in het algemeen kalm. Bezien vanuit het gezichtspunt van de Engelse betalingsbalans was het een goede zaak dat slechts weinig landen de devaluatie volgden. Men kon even het gevoel krijgen van opluchting dat de reeds zo lang dreigende bui eindelijk was losgebarsten, dat de lucht nu was geklaard en dat het allemaal nogal was meegevallen. Lang kon dat gevoel niet duren. De devaluatie van het pond werd gevolgd door de grootste run op goud in de geschiedenis van de

Londense goudmarkt, waarbij de goud-pool steeds moest bijspringen. Dit betekende dat de paniek was overgeslagen van het pond op de dollar. Een doelbewuste geruchten-campagne van de Franse regering, begonnen met het doen uitlekken van het nieuws dat Frankrijk zich uit de goud-pool had teruggetrokken, droeg hiertoe ongetwijfeld bij. Zoals bekend is het de wens van het Frankrijk van De Gaulle dat de huidige goudwisselstandaard wordt vervangen door een stelsel waarbij goud de enige vorm van internationale reserves zal zijn. Een verhoging van de goudprijs moet dan zorgen voor de benodigde extra liquiditeit. Vandaar dat Frankrijk een devaluatie van de dollar gaarne zou zien.

Het is duidelijk waarom De Gaulle gebrand is op een terugkeer naar het goud. Wat hem aantrekt is de „onpersoonlijkheid” van een dergelijk stelsel hetgeen het mogelijk maakt om het zonder enige vorm van supranationaal monetair beheer te stellen zowel in wereld- als in E.E.G.-verband. Het laat de vrije teugel aan het supranationalisme van het Frankrijk van De Gaulle. Afgezien van andere mogelijke bezwaren tegen een verhoging van de goudprijs is juist dit het hoofdbezwaar. Een logischer ontwikkeling in de wereld zou zijn een in onderlinge samenwerking centraal geleid internationaal monetair bestel, zulks in analogie met wat binnen de grenzen van de diverse landen is geschied. Op deze wijze kan het scheppen van internationale liquiditeit komen te berusten op verstandelijke beslissingen en wordt de internationale samenwerking bevorderd. Herziening van het huidige internationale monetair systeem zal dan ook bij voorkeur in deze en niet in omgekeerde richting dienen te gaan. Tot nu toe is het echter niet verder gekomen dan enkele voorzichtige en uiterst moeizame stappen in de richting van een internationale reserve-eenheid in I.M.F.-verband onder voortdurende Franse tegenwerking.

Intussen vernemen wij bekende geluiden. Het bestaande net van wederzijdse kredietovereenkomsten tussen de Amerikaanse autoriteiten en de verschillende buitenlandse centrale banken is belangrijk uitgebreid. Reeds vóór de Kerst was de rust op de internationale goudmarkten weer teruggekeerd. De vraag is echter voor hoe lang.

Verbetering van het huidige systeem schijnt urgent. Het is een paradijs voor speculanten die, ten gevolge van de nauwe marges waarbinnen de koersen zich bewegen, bij devaluatie veel kunnen winnen doch bij niet-devaluatie slechts weinig verliezen. Een slecht functionerend internationaal monetair bestel heeft zijn terugslag op het vrije internationale handels- en kapitaalverkeer en leidt tot allerlei vormen van restrictie. De vrije wereld is hier allerminst bij gebaat en ook de ontwikkelingslanden lijden hieronder. Intussen is het duidelijk dat op iets langere termijn de repercussies van de val van het pond moeilijk zijn te overzien en dat dit de onzekerheid vergroot, ook bij het doen van voorspellingen m.b.t. de gevolgen van de devaluatie voor Engeland zelf.

A. J. Reitsma

²⁾ Verwezen moge worden o.m. naar F. Machlup: *Plans for Reform of the International Monetary System*, Princeton University Press, 1964; *De Economist*, nov./dec. 1966: „Vernieuwing van het internationale geldstelsel”, met bijdragen van o.a. Prof. Dr. F. de Jong en Prof. Drs. S. Posthuma. Voor een vlot geschreven verhandeling over de internationale monetaire problematiek moge worden verwezen naar F. Cassell: *Gold or Credit*, Pall Mall Series on International Economics, 1965.

Het vrije verkeer van werknemers in de E.E.G.

In het verdrag van Rome vormt het vrije verkeer van werknemers een onderdeel van het vrije verkeer van personen, dat met het vrije verkeer van goederen, diensten en kapitaal de grondslagen — de zgn. vier vrijheden — vormt van de Gemeenschap, welke wezenlijk doel is een voortdurende verbetering van de omstandigheden, waaronder de volkeren van de zes lid-staten leven en werken.

Volgens de bestaande reglementering ¹⁾ mag het recht van iedere onderdaan van een E.E.G.-lidstaat om op het grondgebied van een andere lid-staat arbeid in loondienst te verrichten in een betrekking waarvan het openstaan aan het bevoegde arbeidsbureau is medegedeeld, als het belangrijkste element van het vrije verkeer van werknemers worden aangemerkt.

Het vrije verkeer van werknemers houdt de afschaffing in van elke discriminatie op grond van de nationaliteit tussen de werknemers der lid-staten, wat betreft de werkgelegenheid, de beloning en de overige arbeidsvoorwaarden. Het moet uiterlijk aan het einde van de overgangperiode, 31 december 1969, tot stand worden gebracht, doch met het oog op de bespoediging van de douane-unie wordt er met kracht naar gestreefd deze datum tot 1 juli 1968 te vervroegen.

Het vrije verkeer van werknemers zal dan geleidelijk, d.w.z. in drie etappen, tot stand zijn gebracht. De eerste etappe liep van 1 september 1961 tot 30 april 1964. Zij werd beheerst door de Verordening no. 15, die weliswaar de prioriteit van de nationale arbeidsmarkten handhaafde, doch een aantal belangrijke uitzonderingen daarop ten gunste van de gemeenschappelijke markt in het leven riep.

De tweede etappe begon op 1 mei 1964 met het in werking treden van Verordening 38/64 en loopt nog steeds. Deze verordening bracht de voorrang van de gemeenschappelijke markt, doch maakte uitzonderingen in het belang van de nationale arbeidsmarkten in bepaalde gevallen mogelijk. De derde en laatste etappe zal op 1 juli 1968 een aanvang nemen; zij zal in de algehele liberalisatie van de arbeidsmarkten moeten uitmonden. Iedere onderdaan van een lid-staat zal dan het recht hebben om op het grondgebied van een andere lid-staat een betrekking in loondienst aan te nemen overeenkomstig de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen, die de tewerkstelling van nationale werknemers regelen.

KWANTITATIEVE OMVANG VAN DE MIGRATIE

De aantrekking van buitenlandse arbeiders door de landen is niet een verschijnsel, dat door de E.E.G. in het leven is geroepen. Toen de E.E.G. in 1958 begon te werken, hadden de meeste deelnemende staten al in meer of mindere mate een beroep op buitenlandse arbeidskrachten gedaan.

Na 1958 heeft het verschijnsel evenwel een tempoversnelling ondergaan, waaraan de werking van de gemeenschappelijke markt niet vreemd is, al kan moeilijk worden nagegaan hoe groot de invloed in concreto is geweest. Weliswaar hebben de E.E.G.-reglementen, onder meer die welke het behoud van sociale verzekeringsrechten garanderen, een stevige juridische grondslag gelegd voor de arbeidsrechtelijke positie van de buitenlandse werknemers, maar als element in de besluitvorming, die aan de emigratie voorafgaat, is hun betekenis waarschijnlijk niet zo groot.

De volgende tabel ²⁾ geeft een inzicht in de ontwikkeling van het aantal werkzame buitenlandse arbeiders in loondienst in de landen van de Zes, waarbij zij opgemerkt dat deze in Italië praktisch zonder betekenis is en dat de desbetreffende gegevens voor Frankrijk ontbreken.

TABEL 1.

Ontwikkeling van het aantal werkzame buitenlandse arbeiders in loondienst

	België	Duitsland	Luxemburg	Nederland
1958		127.000		29.900
1959		167.000		21.200
1960		279.000		24.100
1961	154.000	473.000	20.900	28.000
1962	157.500	629.000	22.400	32.000
1963	166.000	773.000	22.800	38.000
1964	185.000	902.000	25.200	51.600
1965	200.000	1.119.000	28.100	63.100

De relatieve betekenis van de buitenlandse arbeidskrachten blijkt ook, en op niet minder spectaculaire wijze, uit hun aandeel in het jaarlijkse accres van de afhankelijke beroepsbevolking en uit het percentage, dat zij van de totale afhankelijke beroepsbevolking uitmaken (tabel 2, blz. 8).

In de afgelopen jaren moest Duitsland voor zijn werknemersaccres voor meer dan de helft en Luxemburg zo goed als geheel een beroep op buitenlandse arbeidskrachten doen; België volgde met een derde deel en Nederland met een zesde deel.

Ook hier zijn voor Frankrijk geen exacte gegevens beschikbaar. Volgens schatting zou de netto immigratie in dit land 90.000 werknemers in 1963, 96.000 in 1964 en 82.000 in 1965 hebben bedragen, bij een eveneens geschatte toename van de afhankelijke beroepsbevolking van 445.000 in 1962/1963, 390.000 in 1963/1964 en 144.000 in

¹⁾ Verordening (38/64) tot het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap, art. 1.

²⁾ Bron: *Het vrije verkeer van werknemers en de arbeidsmarkt binnen de E.E.G.*, 1967.

1964/1965³⁾. Ook het Ve Plan, dat betrekking heeft op het tijdvak 1966-1970, geeft een aanwijzing omtrent de betekenis van de immigratie van arbeidskrachten voor het arbeidspotentieel. In de geraamde toeneming van de beroepsbevolking met 1 mln. gedurende de jaren 1963-1970, is een netto immigratie van 700.000 werkende personen verdisconteerd⁴⁾. Het percentage van 70, dat hieruit resulteert, ligt in dezelfde orde van grootte als het laatste in de tabel onder Duitsland aangegeven percentage.

De stormachtige toestroming houdt uiteraard verband met de sterke economische expansie en de grote vraag naar arbeidskrachten, die deze jaren kenmerkten. Zij zou echter nimmer hebben plaatsgevonden, indien het binnenlandse arbeidsaanbod gelijke tred met de toeneming van de vraag had gehouden. Door verschillende omstandigheden is dit echter niet het geval geweest. De belangrijkste factoren, die het arbeidsaanbod hebben afgeremd zijn ongetwijfeld de volgende:

- verschuivingen in de demografische structuur, waardoor de relatieve omvang van de bevolking in de actieve leeftijd (15-64 jaar) is verminderd (in Duitsland bijv. van 67,3 pCt. in 1950 tot 65,7 pCt. in 1965; in België van 68,7 pCt. in 1957 tot 64 pCt. in 1961; in Nederland van 62,8 pCt. in 1950 tot 62,3 pCt. in 1965);
- verkorting van de arbeidsduur in het algemeen (globaal van 48 uur tot 44 à 45 uur per week in de periode 1958-1965);
- de verminderde activiteitsgraad van oudere werknemers, onder meer ten gevolge van de gunstiger pensioenvoorzieningen;
- verlenging van de leerplicht en een langere vrijwillig voortgezette studie of opleiding, waardoor jeugdigen op latere leeftijd aan het produktieproces gaan deelnemen;
- vervroeging van de huwelijksleeftijd, die in de meeste landen evenwel meer dan gecompenseerd wordt door een grotere participatie van gehuwde vrouwen in het arbeidsproces;
- het binnenlandse arbeidsaanbod voor vuil en/of onaangenaam werk is zeer geslonken (bouw, mijnen).

Tabel 3 toont duidelijk aan in welke mate de immigratie van buitenlandse arbeiders in Frankrijk en Duitsland

mede heeft gediend om de kwantitatieve gevolgen van enkele der genoemde factoren op te vangen. Men mag aannemen, dat zij van overeenkomstige betekenis is in België, Luxemburg en, in mindere mate, in Nederland.

Voor zover het de landen van de E.E.G. betreft, neemt Italië in tabel 3 een bijzondere plaats in. De werkgelegenheid is in dit land, met name door de vrij omvangrijke afvloeiingen uit de landbouw, sinds 1960 vrij regelmatig gedaald, in totaal met ongeveer 900.000 personen. Gelijktijdig verminderde echter ook het aantal werklozen in dit

³⁾ *Het vrije verkeer van werknemers en de arbeidsmarkt binnen de E.E.G.*, 1967.

⁴⁾ *Cinquième Plan de développement économique et social (1966-1970)*, Tome I, tableau II.

TABEL 2.

Buitenlandse arbeiders gerelateerd aan de afhankelijke beroepsbevolking

	België		Duitsland		Luxemburg		Nederland	
	I	II	I	II	I	II	I	II
1958			11,24	0,65			—	0,99
1959			19,75	0,84			3,1	0,69
1960			48,62	1,37			5,5	0,76
1961	4,95	5,82	48,30	2,28	88,23	21,6	4,3	0,86
1962	19,31	5,80	57,60	1,99	66,6	22,7	8,1	0,96
1963	30,15	6,02	52,87	3,63	100,0	23,0	16,6	1,12
1964	34,09	6,56	73,81	4,19	93,6	24,9	16,0	1,48
1965		6,98		5,12		26,9		1,77

I = toeneming van het aantal buitenlandse werknemers, uitgedrukt in een percentage van de aanwas van de afhankelijke beroepsbevolking.
 II = totaal aantal buitenlandse werknemers uitgedrukt in een percentage van de totale afhankelijke beroepsbevolking.

Bron: zie noot 2.

Analyse van de fluctuaties in de beroepsbevolking 1954-1964

TABEL 3.

(in mln. eenheden)

Land	Beroepsbevolking			Binnenlandse demografische factoren			Fluctuaties in de activiteitsgraad				
	1954	1964	verschil 1954-1964	totaal	bevolkingsaanwas	structuurverloop naar leeftijd	totaal	verlenging schoolduur	daling act. graad oudere werknemers	arbeid van vrouwen	migratie van werknemers
Frankrijk	19,61	20,08	+ 0,47	+ 0,70	+ 1,40	- 0,70	- 1,25	- 0,46	- 0,36	- 0,43	+ 1,02
Duitsland	26,07 a)	27,15	+ 1,08 b)	- 0,05 b)	+ 0,96 b)	- 1,01 b)	- 0,10 b)	- 0,36 b)	- 0,07 b)	+ 0,33 b)	+ 1,23 b)
Italië	20,61	20,35	- 0,26	—	+ 1,80	—	—	—	—	—	- 0,64
Verenigd Koninkrijk	24,29	25,78	+ 1,49	+ 1,12	+ 1,42	- 0,30	+ 0,22	- 0,45	- 0,15	+ 0,83	+ 0,15
Canada	5,61	7,05	+ 1,44	+ 0,90	+ 1,20	+ 0,30	+ 0,16	— 0,29	—	+ 0,45	+ 0,38
Verenigde Staten	67,82	76,97	+ 9,15	+ 6,30	+ 10,57	- 4,27	+ 1,11	- 1,05	- 1,07	+ 3,23	+ 1,74

a) 1957.

b) 1957-1964.

Bron: Gilbert Bloch et Michel Praderie: *La population active dans les pays développés*, 1966..

land en wel van 1.750.000 in 1958 tot 1 mln. in 1965. Dit wijst er op, dat Italië door zijn reserve aan arbeidskrachten een belangrijke bijdrage tot de immigratie in de andere E.E.G.-landen heeft geleverd.

IMMIGRATIE NAAR NATIONALITEIT

De belangrijkste basis voor de statistische waarneming van de buitenlandse werknemers vormt de telling van het aantal verstrekte arbeidsvergunningen. Deze geven een betrekkelijk nauwkeurig beeld van het aantal in een bepaalde tijdsperiode in het desbetreffende land aangekomen buitenlandse werknemers, in de regel onderscheiden naar land van herkomst en naar beroep of industrietak. Tabel 4 is op grond van het aantal voor de eerste maal afgegeven arbeidsvergunningen samengesteld. Voor België werden de vergunningen, uitgereikt aan reeds wettelijk in dit land woonachtige buitenlanders, in onze totaalstelling opgenomen. In de cijfers van Frankrijk zijn de vergunningen aan buitenlandse seizoenarbeiders niet meegeteld. Weliswaar nemen deze arbeidskrachten formeel deel aan het vrije verkeer van werknemers, maar hun werkzaamheden in den vreemde variëren van enkele weken tot enkele maanden. Om een cijfermatige vertekening van het totaalbeeld te voorkomen, hebben wij geen rekening gehouden met het grote aantal kortstondig werkende buitenlandse seizoenarbeiders. Ten slotte hebben wij Italië buiten beschouwing gelaten, omdat de immigratie in dit land weinig betekenis heeft, en het ons juist om het verloop van de emigratie uit Italië te doen is.

TABEL 4.

Aantal voor de eerste maal afgegeven arbeidsvergunningen in de landen van de E.E.G., met uitzondering van Italië
(x 1.000)

	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Totaal aantal verstrekte vergunningen	181,5	165,6	335,4	475,5	552,0	552,2	703,7	756,5	628,1
w.v. aan: Italianen	90,6	77,8	174,0	209,8	203,4	162,8	174,5	240,3	194,3
Werknemers uit niet-lidstaten	55,7	57,5	126,8	213,4	296,9	339,2	474,0	461,0	388,1

Bron: *Statistiek betreffende de werkgelegenheid*, serie Sociale Statistiek van het Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen, nos. 4/1963, 4/1965 en suppl. 1967, tabellen IX.

Hoewel ook tabel 4 een duidelijk overzicht geeft van de groeiende omvang der migratoire beweging na 1958, trekt toch vooral de herkomst der migrerende werknemers de aandacht.

De aantrekking van Italiaanse arbeiders was voor 1958 al vrij aanzienlijk en nog in de eerste jaren van het bestaan van de E.E.G. vormden zij de helft van het totaal aantal migranten. Het hoogste emigratiecijfer werd bereikt in 1961, daarna liep het tijdelijk terug en in 1965 bereikte het weer een hoogtepunt.

De vermindering na 1961 kan uit twee factoren redelijk worden verklaard. De Italiaanse economie heeft aan de werking van de gemeenschappelijke markt sterke impulsen ontleend; met name de industrie in Noord-Italië heeft zich sterk kunnen ontwikkelen. Daardoor kwam praktisch een eind aan de emigratie van Italianen, die in Noord-Italië woonden en tal van werknemers uit de centrale en

zuidelijke provincies van Italië maakten meer gebruik van de arbeidsmogelijkheden in het noorden van hun eigen land dan dat zij emigreerden. De kwalitatieve discrepantie tussen vraag naar en aanbod van arbeid vormt het tweede element. De vraag in het buitenland betrof overwegend geschoolde arbeiders, het aanbod uit Zuid-Italië daarentegen had betrekking op, meestal, ongeschoolden.

Het opnieuw aanwassen van de migrantenstroom uit Italië in 1964 en 1965 is het gevolg van de economische moeilijkheden, en daarmee gepaard gaande werkloosheid, waarmee Italië in deze jaren te kampen had; het economisch herstel dat in 1965 intrad, had pas later een gunstig effect op de arbeidsmarkt, zodat de emigratie ook in dat jaar nog toenam. De daling in 1966 ten slotte vloeit voort uit de economische terugval en de verminderde vraag naar arbeidskrachten in de vraaglanden.

Met de uitputting van het Italiaanse arbeidsreservoir, voorzover adequaat aan de vraag, in het verschiet en ook wel uit andere overwegingen, wendden de vraaglanden zich in versterkte mate tot de arbeidsreserves in landen die geen deel van de E.E.G. uitmaken.

De opmerking zij gemaakt dat de rechtspositie van migrerende arbeiders, die onderdaan zijn van een lid-staat, wordt beheerst door gemeenschapsrecht, hetgeen vooral van belang is in geval van ontslag en herplaatsing en voor de sociale-verzekeringsrechten. De rechten van migranten uit derde landen daarentegen zijn geregeld in bilaterale verdragen en akkoorden en bieden minder rechts- en verblijfszekerheid. Maar al vallen de gastarbeiders uit derde landen niet onder de voorzieningen van de E.E.G., zij zijn toch in zeer grote aantallen in de E.E.G.-landen komen werken.

In tabel 4 kan men het versnellingsproces duidelijk volgen. Een enkel cijfer moge de snelle aangroei van het aantal toegelaten buitenlandse arbeidskrachten uit derde landen in de afzonderlijke lid-staten illustreren. In Duitsland werden in 1959: 1.935 Spaanse arbeiders toegelaten, in 1960: 26.745 en in 1961: 51.183. Het aantal Griekse werknemers steeg van 2.480 in 1959 tot 36.600 in 1961. In Frankrijk nam het aantal toegelaten Portugezen toe van 4.950 in 1960 tot 14.380 in 1962.

In het algemeen recruteerde Duitsland zijn buitenlandse werknemers in Oostenrijk, Spanje, Griekenland en in een later stadium in Turkije, Portugal en Joegoslavië. Frankrijk wendde zich traditioneel tot Spanje en Portugal en na 1964 ook tot Joegoslavië. België trok na 1962 in grotere mate Spanjaarden, Grieken en Turken aan en Nederland Spanjaarden, Grieken en in een later stadium Portugezen, Turken en Marokkanen.

Tot 1965 vertonen alle wervingsaantallen een regelmatige stijging. In 1966 trad een omkeer in en werd voor de Gemeenschap als geheel een vrij sterke daling van de werving van buitenlandse arbeidskrachten geregistreerd,

(I.M.)

WARMTE	TECHNIEK
BEUKERS	SCHIEDAM

namelijk van 560.859 in 1965 tot 484.254 in 1966. Deze daling had zowel betrekking op de werknemers uit de E.E.G.-staten (-16 pCt.) als op die uit derde landen (-13 pCt.)⁵⁾. De daling zette zich in 1967 in versterkte mate voort en wel van ca. 365.000 (eerste halfjaar 1966) tot ca. 175.000 (eerste halfjaar 1967); met dezelfde tendens, want de intracommunautaire werving liep van 130.000 tot 50.000 arbeiders terug.

BEVORDERING VAN DE GEOGRAFISCHE MOBILITEIT

Nu de Commissie van de Europese Gemeenschappen voorstellen om tot een algehele liberalisatie van de arbeidsmarkt te geraken bij de Raad van Ministers heeft ingediend, past het nog eens aandacht te schenken aan het doel van het vrije verkeer van werknemers. In het kader van de gemeenschappelijke markt beoogt het vrije verkeer de bevordering van de geografische mobiliteit van de factor arbeid.

De opvatting, dat het vrije verkeer van werknemers volledige werkgelegenheid tot doel heeft, verdient geen steun, omdat zij de problematiek van de ontwikkelingsgebieden miskent. De richting van het vrije verkeer van werknemers wordt namelijk bepaald door de enorme zuigkracht die het industriegebied, dat zich uitstrekt van Noord-Italië tot de Randstad Holland, op de aangrenzende randgebieden uitoefent. Op slechts een derde van het gehele grondgebied van de Europese Gemeenschap wordt in dit industriegebied 60 pCt. van de totale produktie der zes landen voortgebracht⁶⁾. Zou deze ontwikkeling zich voortzetten — en het vrije verkeer van werknemers draagt, zoals gezegd, in de praktijk daartoe bij — dan zouden de economische en sociale tegenstellingen tussen onderontwikkelde en industrieel gevorderde gebieden nog groter worden, terwijl juist de onderlinge aanpassing op de weg der vooruitgang een der doeleinden van de E.E.G. vormt (art. 117 van het Verdrag van Rome).

Het vrije verkeer van werknemers is niet het enige instrument dat de arbeidsmobiliteit beoogt te bevorderen. Ook het Europees Sociaal Fonds strekt ertoe binnen de Gemeenschap de tewerkstelling te vergemakkelijken en de geografische en beroepsmobiliteit van werknemers te bevorderen. Dit Fonds vergoedt 50 pCt. van de kosten, die de lid-staten zich hebben getroost voor de herscholing en verplaatsing van werkloze of met werkloosheid bedreigde arbeiders. In de jaren 1960 t/m 1966 droeg het voor 40.390.309 rekeneenheden⁷⁾ bij in de kosten van 216.656 gevallen van herscholing en 291.079 verplaatsingen.

Het vrije verkeer van werknemers beoogt door het vergroten van de arbeidsmobiliteit bij te dragen tot het verkrijgen van evenwicht op de communautaire arbeidsmarkt. Het vormt een van de vele facetten van het allocatieproces. Of, zoals de considerans van Verordening no. 38/64 vermeldt: er bestaat een nauw verband tussen het vrije verkeer van werknemers, de werkgelegenheid en de beroepsopleiding, voor zover deze erop gericht is werknemers in staat te stellen in te gaan op aanbiedingen van werk uit andere gebieden van de Gemeenschap.

Dr. Ph. van Praag

⁵⁾ *Het vrije verkeer van werknemers en de arbeidsmarkt binnen de E.E.G.*, 1967.

⁶⁾ Vgl. documenten van de Conferentie voor regionale economie, gehouden van 6-8 december 1961 te Brussel, dl. I, blz. 26.

⁷⁾ 1 rekeneenheid = 1 dollar.

Een nieuwe analyse

INLEIDING

De ontwikkeling van het verbruik van gedistilleerd was reeds vroeg het onderwerp van statistische analyse. In 1938 constateerden Derksen en Van Lottum¹⁾ dat de omvang van dit verbruik niet alleen samenhang met het volume van de beschikbare koopkracht en met de prijs van het desbetreffende produkt, maar dat de temperatuur eveneens een, zij het geringe, (negatieve) invloed uitoefende. Daarnaast werd in het verbruik een negatieve trendfactor geconstateerd.

In 1952 publiceerde Fraenkel²⁾ de resultaten van een analyse, waarbij soortgelijke verklarende variabelen werden gehanteerd, echter met verwaarlozing van de temperatuur-invloed.

In recente jaren is gebleken dat een prognose van de binnenlandse afzet op basis van de uitkomsten van genoemde studies onvoldoende nauwkeurig is. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door autonome veranderingen, die zich in het consumptiepatroon van alcoholhoudende dranken hebben voorgedaan.

Een voorbeeld hiervan is de relatieve daling van het verbruik buitenshuis, mogelijk mede onder invloed van de T.V. Terwijl de eerdergenoemde auteurs voor de bepaling van de prijsinvloed nog zijn uitgegaan van de prijs van een glas, geserveerd in een derdeklas café, mag thans worden verondersteld, dat de slijterijprijs in meerdere mate bepalend is geworden.

Een op zichzelf staande ontwikkeling is het in zwang komen van het verbruik van „longdrinks”, wat vermoedelijk is samengegaan met een toeneming van het gedistilleerdverbruik.

Naast de negatieve invloed van de temperatuur op het gedistilleerdverbruik hebben Derksen en Van Lottum in de eerdergenoemde studie een positieve invloed van de temperatuur op het bierverbruik geconstateerd. Dit laatste werd ook door een eigen analyse³⁾ bevestigd. Deze coincidentie zou kunnen wijzen op een zekere mate van substitutie tussen beide produkten bij afwijkende temperatuursomstandigheden.

Het verbruik van alcoholhoudende dranken ondervindt echter niet alleen de uitwerking van een wisselende temperatuur. Daarnaast blijkt het verbruik van de afzonderlijke dranken ook een uiteenlopende trendmatige ontwikkeling te vertonen. Zo heeft het verbruik van bier na 1950 een belangrijke trendmatige stijging laten zien, terwijl de eerdergenoemde auteurs een soortgelijke daling voor het verbruik van gedistilleerd berekend hebben. Daarmee rijst de vraag of er ook in dit geval sprake is van een substitutie tussen beide produkten.

Mede in verband met dit laatste geeft de vraagvergelijking mogelijk een meer volledige verklaring van het verloop van het gedistilleerdverbruik wanneer hierin niet

van het Nederlandse gedistilleerdverbruik

de temperatuur als verklarende grootheid wordt opgenomen maar de volumemutatie van het bierverbruik.

Ten slotte moet erop worden gewezen dat de beschikbare relaties betrekking hebben op het verloop van de veraccijnsde hoeveelheid gedistilleerd. Hierin zijn tevens de mutaties in de afzet opgenomen, die ontstaan zijn door een verandering in de voorraad gedistilleerd van consument of handel. Deze laatste factor werd in de tot nu toe berekende relaties niet tot uitdrukking gebracht. Als gevolg van een verhoging van de gedistilleerdaccijns zijn enige malen 'aanmerkelijke voorraadmutaties' voorgekomen, die het waargenomen verbruiks(= afzet-)volume per kalenderjaar niet onberoerd hebben gelaten.

Op grond van voorgaande overwegingen zijn thans nieuwe berekeningen uitgevoerd.

DE BASISPERIODE

Het verbruik van gedistilleerd werd na de tweede wereldoorlog eerst medio 1951 geheel geliberaliseerd. Voor de analyse wordt daarom uitgegaan van de accijns-cijfers over de periode 1953-1966, zodat geen rekening behoeft te worden gehouden met de doorwerking van de distributieregeling. Bovendien zijn berekeningen uitgevoerd over een twee jaar kortere periode (1953-1964), zodat de bruikbaarheid van de relatie kon worden getoetst d.m.v. een extrapolatie over de jaren 1965 en 1966.

DE TE VERKLAREN REEKS (\bar{c}_b)

Incidenteel hebben de voorraadmutaties bij de consument een dominerende invloed gehad op de mutaties in de veraccijnsde hoeveelheid gedistilleerd. Er wordt naar gestreefd deze voorraadveranderingen afzonderlijk in de relatie tot uitdrukking te brengen.

Voor de analyse kan daarom worden uitgegaan van de procentuele mutaties in de hoeveelheid gedistilleerd, die per kalenderjaar en per hoofd werd veraccijnsd (bron: C.B.S.).

DE VERKLARENDE VARIABELEN

Voor de verklaring van de procentuele volumeveranderingen van de per hoofd veraccijnsde hoeveelheid gedistilleerd is voor zover mogelijk steeds uitgegaan van de procentuele veranderingen in de verklarende grootheden.

A. DE VOLUMEMUTATIE

VAN DE TOTALE CONSUMPTIE PER HOOFD (\bar{c})

Deze welvaartsindicator blijkt duidelijk van betekenis te zijn voor de ontwikkeling van het gedistilleerdverbruik.

B. DE RELATIEVE PRIJS

VAN GEDISTILLEERD ($\frac{pg}{pc}$)

E.-S.B. 3-1-1968

Aansluitend bij de studie van Fraenkel werd de gedistilleerdprijs gedefleerd met de prijs van de totale consumptie. Bij het onderzoek is gebleken dat deze prijsvariabele met een half jaar vertraging doorwerkt in het verbruiksvolume van gedistilleerde dranken.

Het bleek niet mogelijk de invloed van de prijsmutatie nauwkeurig tot uitdrukking te brengen. In de periode 1953-1966 is er slechts tweemaal sprake geweest van een belangrijke verandering in de relatieve prijs. In beide gevallen werd deze mutatie veroorzaakt door een aanmerkelijke verhoging van de accijnsdruk.

De binnenlandse afzet van gedistilleerd vertoonde nadien niet alleen een volumedaling als gevolg van de prijsverhoging, maar eveneens door een interen op de eerdergenoemde consumptievoorraad. Met het vergroten van de eigen voorraad anticepeerde de consument immers op deze aanmerkelijke prijsverhogingen.

Het gelijktijdige optreden van de verbruiksvermindering en het interen op de voorraad, doet bij de berekening een intercorrelatie ontstaan tussen de prijs- en de voorraadvariabele. Blijkens de berekende relaties maakt dit vooral de regressiecoëfficiënt van de prijsvariabele minder betrouwbaar. De berekende prijselasticiteit zou echter gering zijn.

Wanneer deze prijsvariabele bij het verklaren van het gedistilleerdverbruik wordt weggelaten, ondergaan de coëfficiënten van de resterende verklarende grootheden slechts beperkte veranderingen. Dit bevestigt de geringe betekenis van de invloed van een mutatie in de gedistilleerdprijs.

C. DE MUTATIE IN DE CONSUMENTEN — C.Q. HANDELSVOORRADEN (acc)

Per 14 januari 1957 is de accijns op gedistilleerd verhoogd van f. 950 per hl/100% tot f. 1.193 en per 1 januari 1966 tot f. 1.400. Zoals reeds werd opgemerkt, anticepeerde de consument op deze prijsverhoging door het vergroten van de voorraad gedistilleerd. Uit hoofde van deze voorraadvorming trad nadien een afzetvermindering op, die samenging met het interen op deze voorraad. Bovendien verminderde de binnenlandse afzet wegens het ontbreken van de aankopen, die gedaan zijn voor het vormen van deze voorraad.

Voor de laatstgenoemde prijsverhoging, die per 1 januari inging, is het duidelijk dat de voorraadvorming geheel in

¹⁾ Dr. J. B. D. Derksen en Th. L. M. van Lottum: „Statistische analyse van de afzet van bier en gedistilleerd” in *De Nederlandse Conjunctuur*, mei 1938.

²⁾ M. Fraenkel: „Consequenties van een verhoging van de accijns op gedistilleerd” in *E.-S.B.* van 18 juni 1952.

³⁾ *E.-S.B.* van 31 maart 1965.

1965 heeft plaatsgevonden. De hieruit resulterende afzetsmindering in 1966 is tweemaal zo groot.

Voor de accijns-, c.q. prijsverhoging per 14 januari 1957 is het niet zonder meer duidelijk in welke mate de voorraadvorming reeds gedurende 1956 plaatsvond. Wanneer echter wordt aangenomen, dat deze bij die gelegenheid voor de helft gedurende 1956 heeft plaatsgevonden, blijkt de relatie een nauwkeurige benadering te geven van de veraccijnsde hoeveelheden in de jaren 1956-1958.

Voor het weergeven van de voorraadmutatie werd uitgegaan van de procentuele verandering van het nominale accijnsbedrag per hl.

D. DE INVLOED VAN HET BIERVERBRUIK (\bar{c}_{bier})

De ontwikkeling van het bierverbruik wordt zowel door het verloop van de temperatuur bepaald, als door de reële koopkracht en de trendfactor. Het staat niet bij voorbaat vast of deze mutatie in het bierverbruik steeds en ook in dezelfde mate zal samengaan met een vraagverschuiving tussen bier en gedistilleerd. Het is bijvoorbeeld denkbaar, dat de mate van substitutie geringer is bij een trendmatige stijging van het bierverbruik, dan wanneer deze toeneming veroorzaakt is door een hogere temperatuur. Wellicht vindt er zelfs op den duur in het geheel geen substitutie plaats bij een trendmatige stijging van het bierverbruik.

De mogelijke substitutie kan in de relatie worden weergegeven door de enkele toevoeging van een temperatuurvariabele. In dit geval is de vergelijking waarschijnlijk onvolledig. Er kan immers ook van substitutie sprake zijn, wanneer de stijging van het bierverbruik door andere factoren veroorzaakt is. De relaties, die met deze temperatuurvariabele werden berekend, blijken inderdaad, wegens een onbevredigende extrapolatie, niet bruikbaar te zijn.

Wanneer daarentegen uitsluitend de volumemutatie van het bierverbruik als substitutievariabele wordt gehanteerd, zou bij voorbaat worden aangenomen, dat de substitutieverhouding steeds dezelfde is. Deze zou zowel gelden voor de op korte termijn optredende schommelingen in het bierverbruik als voor de langere-termijnontwikkeling van dit verbruik. Om een geleidelijk veranderen van de gemiddelde substitutieverhouding in de vergelijking tot uitdrukking te kunnen brengen, wordt daarom bovendien een lineaire trendfactor aan de relatie toegevoegd.

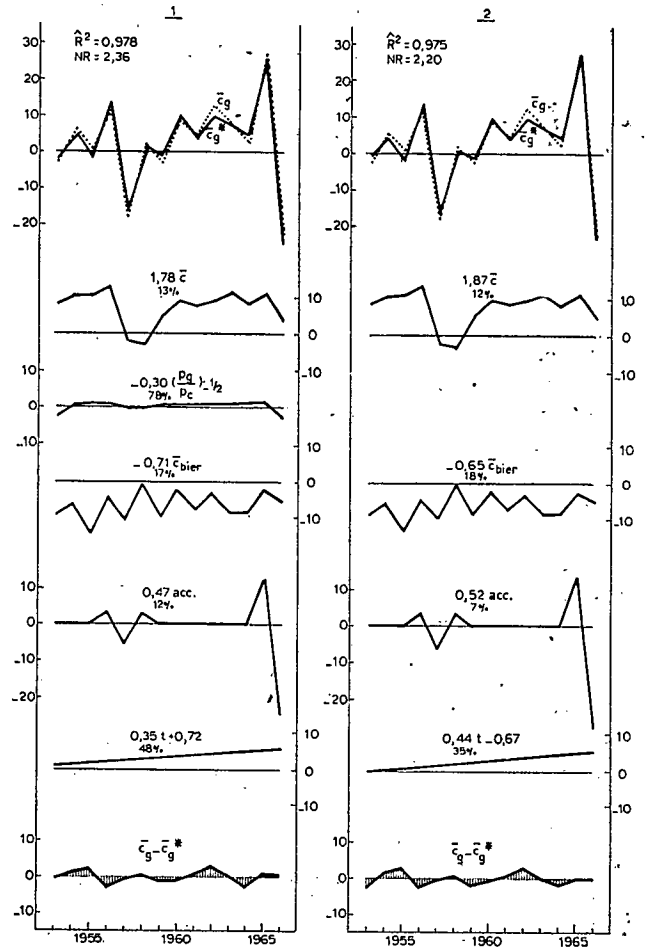
In de berekende relatie blijkt de regressiecoëfficiënt van de substitutievariabele (de volumemutatie van het bierverbruik) slechts een geringe standaardfout te vertonen. Dit maakt het wel zeer waarschijnlijk dat deze grootheid — in samenhang met de trendvariabele — een aanvaardbare substitutievariabele is.

E. DE TRENDMATIGE ONTWIKKELING (DE TOENEMENDE TREND - t)

Over de periode 1953-1966 wordt een voortdurend in waarde toenemende positieve trendinvloed berekend. Deze uitkomst zou erop kunnen wijzen dat de min of meer trendmatige toeneming van het bierverbruik, die opgenomen is in de substitutievariabele, in afnemende mate gepaard gaat met een vraagverschuiving van gedistilleerd naar bier.

Het verloop der mutaties van het bierverbruik in de periode 1953-1966 is met deze veronderstelling voorhands niet in strijd. Dit zou dan betekenen dat de ontwikkeling van deze trendfactor in de nabije toekomst tot stilstand kan komen.

MUTATIES IN DE BINNENLANDSE AFZET VAN GEDISTILLEERD

F. DE VERKREGEN RELATIES.

Hierna wordt zowel een relatie vermeld, waarin de gedistilleerdsprijs als verklarende grootheid is opgenomen als zonder deze variabele. Met berekeningen over de periode 1953-1964 is gebleken, dat beide vergelijkingen een zeer bruikbare extrapolatie geven van het verbruik in de jaren 1965 en 1966. Gezien de hoge standaardfout van de prijsvariabele in vergelijking (1) zou de tweede relatie voor het opstellen van een prognose verkozen moeten worden.

$$(1) 1953-1966 \bar{c}_g = 1,78 \bar{c} - 0,30 \left(\frac{pg}{pc}\right) - 0,71 \bar{c}_{\text{bier}} + 0,47 \text{acc} + 0,35 t + 0,72$$

13 pCt. 78 pCt. 17 pCt. 12 pCt. 48 pCt.

$$R^2 = 0,978$$

$$NR = 2,36$$

$$(2) 1953-1966 \bar{c}_g = 1,87 \bar{c} - 0,65 \bar{c}_{\text{bier}} + 0,52 \text{acc} + 0,44 t - 0,67$$

12 pCt. 18 pCt. 7 pCt. 35 pCt.

$$R^2 = 0,975$$

$$NR = 2,20$$

J. Amelung

4) Als trendfactor is gehanteerd: 1953 = 0; 1954 = 1, 1955 = 2 enz.

I. INLEIDING

In het nummer van 22 maart 1967 verscheen de eerste ontwikkelingskroniek, samengesteld door de afdeling *Balanced International Growth* van het *Nederlandsch Economisch Instituut*. Beloofd werd met een zekere regelmaat aan de lezer van *E.-S.B.* verslag uit te brengen omtrent hetgeen gaande is op het terrein van de internationale ontwikkelingssamenwerking en omtrent recentelijk verschenen literatuur over de ontwikkelingsproblematiek en de ontwikkelingssamenwerking. Deze tweede kroniek heeft langer op zich doen wachten dan in de bedoeling lag, en wellicht ook wel langer dan wenselijk was.

In de afgelopen maanden kon er op dit terrein zoveel activiteit bespeurd worden dat het in het kader van deze kroniek ondoenlijk is naar volledigheid te streven. Wij zullen slechts enkele belangrijke recente ontwikkelingen aanstippen in de multilaterale ontwikkelingssamenwerking. Een aantal andere zeer belangrijke gebeurtenissen uit de afgelopen maanden, meer op het bilaterale vlak liggend, komt in de eerstvolgende kroniek aan de orde. In de toekomst zal er een minder lange tijd verlopen tussen twee op elkaar volgende kronieken dan nu het geval is geweest.

II. RECENTE ONTWIKKELINGEN VAN DE MULTILATERALE ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

DE KENNEDY-RONDE

Op 15 mei 1967 bereikten de landen die in Genève deelnamen aan de Kennedy-ronde overeenstemming over een combinatie van voorstellen, gericht op verruiming van de wereldhandel. Het initiatief tot deze onderhandelingen was in het begin van 1962 genomen door de toenmalige Amerikaanse president John F. Kennedy, die toen in een boodschap aan het Congres de Trade Expansion Act voorstelde. Deze wet werd in juni 1962 door het Congres aanvaard en gaf de President voor een periode van 5 jaar — vandaar dat de slotfase van de onderhandelingen, die in het kader van het GATT (de General Agreement on Tariffs and Trade) gehouden werden, in mei 1967 plaatsvond — de bevoegdheid, op basis van reciprociteit, te onderhandelen over een lineaire verlaging van maximaal 50 pCt. van de op 1 juli 1962 bestaande invoerrechten. Op het verloop van de onderhandelingen, die in mei 1964 werden geopend, en op de ondervonden moeilijkheden wordt nu niet ingegaan; slechts de resultaten worden hier vermeld.

De onderhandelingen werden gevoerd tussen 54 landen die samen 80 pCt. van de totale wereldhandel ad \$ 180

mrd. vertegenwoordigden. De concessies die de betrokken partijen — de belangrijkste onderhandelaars waren de Verenigde Staten, de E.E.G., de E.V.A. en Japan; er deden echter ook vele ontwikkelingslanden mee — elkaar hebben gedaan, hebben naar schatting betrekking op een handelsvolume van \$ 40 mrd. Het voornaamste resultaat werd geboekt in de industriële sector: per 1 januari 1968 zullen de tarieven op industriële producten met gemiddeld 35 pCt. worden verlaagd. Veel minder succes werd geboekt in de agrarische sector: de verlagingen van de tarieven voor primaire producten (SITC-groepen 1 t/m 4) waren veel geringer; internationale marktordeningen van granen en andere landbouwproducten werden niet tot stand gebracht.

Belangrijk in het kader van de onderhandelingen waren de voorstellen betreffende de voedselhulp aan ontwikkelingslanden. De Verenigde Staten verlangden van de overige rijke landen een bijdrage in de kosten van deze voedselhulp. Het aanvankelijk voorstel bedroeg 10 mln. ton graan per jaar, doch dat werd later teruggebracht tot 4,5 mln. ton, waarbij de volgende verdeelsleutel werd geaccepteerd: Verenigde Staten: 42 pCt., E.E.G. 23 pCt. (waarvan Nederland f. 25 mln.), overige landen 35 pCt.

Momenteel verkeren wij in de periode van de evaluatie van de bereikte resultaten. Terwijl enerzijds gesteld kan worden dat de onderhandelingen een sterke stimulans hebben gegeven voor een versnelde groei van de wereldhandel, omdat belangrijke obstakels welke deze groei in de weg staan, zullen worden weggenomen, dient anderzijds in het licht te worden gesteld dat het uiteindelijke ideaal niet is bereikt. Daarbij doelen wij niet zozeer op het niet bereiken van adequate resultaten in de landbouwsector en op het bereiken van slechts 35 pCt. tariefverlaging, terwijl een halvering mogelijk zou zijn geweest. Het teleurstellende van de onderhandelingen was dat, hoewel nog nooit zoveel industriestaten en ontwikkelingslanden aan zulke omvangrijke en vèrstrekkende onderhandelingen op het gebied van de internationale handel hebben deelgenomen, er toch weinig te bespeuren viel van een geest van internationale samenwerking gericht op een zo hoog mogelijke internationale welvaart. Eerder kan gesproken worden van een „gigantische en weinig verheffende koehandel” (*N.R.C.*) — er zijn al berichten over pogingen van diverse landen om zich op de een of andere wijze aan de gedane concessies te onttrekken — en van een „negotie tussen de rijken” (*Dr. S. L. Mansholt* in een interview in *Trouw*).

De ontwikkelingslanden hebben inderdaad weinig geprofitteerd van de onderhandelingen. Weliswaar hebben de tariefverlagingen ook betrekking op de export van de ontwikkelingslanden onder de GATT lid-staten (meestbegunstigingsclausule), doch de belangrijkste resultaten werden geboekt in industriële sectoren die in de ontwikkelingslanden nog slechts een geringe omvang hebben, terwijl geen grote betekenis kan worden toegekend aan de

tot stand gebrachte tariefverlagingen voor primaire produkten. Van aan ontwikkelingslanden cenzijdig te verlenen preferenties is — overigens mede vanwege de reeds bestaande preferenties in het kader van het Britse Gemenebest en het E.E.G.-associatieverdrag — niets gekomen en ook over een direct inwerkingstellen van de tariefverlagingen voor zover het de ontwikkelingslanden betreft — de tarieven worden in vijf jaarlijkse etappen verlaagd — is in feite alleen maar gesproken.

UNCTAD

De ontwikkelingslanden hebben hun hoop eerder gevestigd op de eerstvolgende (de tweede) bijeenkomst van de Conferentie voor Handel en Ontwikkeling van de Verenigde Naties (UNCTAD), welke begin van dit jaar in New Delhi zal worden gehouden. UNCTAD legt zich, meer dan het GATT, toe op de problemen van de internationale handel betreffende de ontwikkelingslanden. De eerste bijeenkomst van UNCTAD, welke in 1964 in Genève werd gehouden, heeft slechts zeer beperkte resultaten gehad. Wel zijn er een aantal voor de arme landen gunstige resoluties aanvaard — waarbij de ontwikkelde landen vaak dapper hebben vóórgestemd — maar tot uitvoering daarvan is het nauwelijks en soms helemaal niet gekomen.

Het grote belang van UNCTAD-1 ligt daarom misschien in de sfeer van vastberaden eenheid waarin de onderhandelingen van de kant van de ontwikkelingslanden destijds zijn gevoerd. Ondanks de soms grote verschillen tussen diverse ontwikkelingslanden is men er namelijk in geslaagd de groep steeds als een geheel te presenteren. Dat dit ondanks de belangentegenstellingen werd bereikt, illustreerde wel heel duidelijk hoe zeer de gemeenschappelijke economische problematiek van de groep algemeen als een prioriteit wordt ervaren. Deze massale en voordien nog nooit gedemonstreerde eenheid heeft niet nagelaten grote indruk te maken tijdens de onderhandelingen.

Ook na de eerste UNCTAD-bijeenkomst is de „groep van 77” (naar de 77 landen die ervan deel uitmaken) bijeen gebleven en onlangs is hiervan opnieuw blijk gegeven tijdens de recente bijeenkomst te Algiers die diende om een gemeenschappelijk standpunt van de ontwikkelingslanden tijdens de komende UNCTAD-onderhandelingen te bepalen. Het hete hangijzer van de tariefpreferenties heeft daarbij geen schroeivlekken achtergelaten, hoewel het een moeilijke zaak is geweest. De moeilijkheid werd gevormd door het feit dat een aantal landen reeds een voorkeursbehandeling geniet — namelijk de met de E.E.G. geassocieerde Afrikaanse landen — die voor hen verloren zou gaan, indien het zou komen tot een niet-discriminerend stelsel van tariefpreferenties voor alle arme landen zoals de bedoeling is. Niettemin is besloten het principe van de algemeenheid van tariefpreferenties niet aan te tasten, zij het dan dat in een aparte verklaring wordt gesteld dat een

adequate compensatie voor de Afrikaanse landen moet worden gevonden. Andere wensen die in het Charter van Algiers zijn opgenomen, zijn:

- Stabilisatie van grondstoffenprijzen.
- Eén procent van het nationaal inkomen der rijke landen als hulp voor arme landen.
- Verzachting van de hulpvoorwaarden.
- Eliminatie van belemmeringen voor exporten uit de ontwikkelingslanden naar de geïndustrialiseerde landen.
- Diversificatie van de economieën der ontwikkelingsgebieden.
- Tariefverlagingen als gevolg van de Kennedy-ronde dienen tot ontwikkelingslanden te worden uitgebreid.
- Deelname van ontwikkelingslanden aan besprekingen over hervorming van het internationale monetaire stelsel.

In hoeverre de hernieuwde eenheid misschien in tweede instantie vruchten gaat afwerpen, valt nog moeilijk te voorspellen. Zonder echter al te optimistisch te zijn, kan toch wel gesteld worden dat het klimaat in vergelijking met 1964 wat gunstiger lijkt te zijn. Ten eerste is de status van de UNCTAD inmiddels veranderd: van een bijeenkomst is zij omgevormd tot een blijvende organisatie hetgeen de mogelijkheden van voorbereiding gunstig heeft beïnvloed. Verder hebben de Verenigde Staten er blijk van gegeven hun standpunt ten aanzien van de tariefpreferenties te hebben gewijzigd; tijdens de eerste conferentie waren de Verenigde Staten op dit punt nog de grote tegenspeler van de ontwikkelingslanden. Ten slotte schijnt men ook in sommige geïndustrialiseerde landen tot de conclusie te zijn gekomen, dat de discrepantie tussen de resoluties van UNCTAD-1 en de feitelijke ontwikkeling al te groot is geworden en men mag hopen dat dit besef zal resulteren in een wat minder starre houding tijdens de komende onderhandelingen.

Drie hoofdlijnen kunnen voor de besprekingen in New Delhi worden onderscheiden, namelijk een herwaardering van de economische situatie en de uitvoering van de aanbevelingen van de eerste conferentie, onderhandelingen over vraagstukken die zich lenen voor directe actie en een debat over kwesties van langere termijn. Tot besluit volgt hier nog de voorlopige agenda van de tweede conferentie:

- a) tendenties en problemen in de wereldhandel en de economische ontwikkeling;
- b) grondstoffenproblemen en -politiek;
- c) uitbreiding en diversificatie van de exporten van half- en eindprodukten uit ontwikkelingslanden;
- d) groei en ontwikkelingshulp;
- e) problemen van ontwikkelingslanden op het terrein van het dienstenverkeer;
- f) handelstoename en economische integratie tussen onderontwikkelde landen;
- g) maatregelen ten gunste van minstontwikkelde landen;
- h) algemene beschouwing van het werk van de UNCTAD.

(I.M.)

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico: aandelen

DE RIO-VERGADERINGEN VAN HET I.M.F. EN DE I.B.R.D.

Tijdens de 21e jaarvergadering van het I.M.F. is het ontwerp voor de creatie van nieuwe monetaire reserves zoals dat reeds was overeengekomen in de „Groep van Tien” (de landen van N.W.-Europa en Amerika en Japan die samen driekwart van de stemmen in het Fonds vertegenwoordigen) aanvaard. In het kort komt het op het volgende neer:

— er wordt een stelsel van speciale trekkingsrechten ingesteld, waardoor een uitbreiding van de internationale monetaire reserves tot stand zal komen. Door deze regeling zullen de reserves meer in overeenstemming komen met de te verwachten toename van de internationale handel;

— de speciale trekkingsrechten machtigen deelnemers een bepaald bedrag van een andere dan hun eigen valuta op te nemen. In tegenstelling tot de conventionele trekkingsrechten behoeft het opgenomen bedrag niet te worden teruggestort mits het onder een maximum van 70 pCt. van de toegewezen speciale trekkingsrechten blijft;

— het land dat zijn valuta volgens deze regeling ter beschikking stelt, krijgt speciale trekkingsrechten tot een even groot bedrag erbij. Er is een maximum aan het bedrag dat een land beschikbaar moet stellen;

— de bedragen waarop de speciale trekkingsrechten betrekking hebben, worden per jaar over de leden verdeeld naar evenredigheid van de quota's. Het totaal te verdelen bedrag per jaar zal ergens tussen de \$ 1 mrd. en \$ 2 mrd. liggen.

Het is duidelijk dat deze aanpassingen geen wijziging brengen in het karakter van het Fonds. Het blijft een instelling die zich beperkt tot het verschaffen van hulp bij het optreden van externe tekorten als gevolg van kortetermijnfluctuaties op de betalingsbalans. Dat is geen opzienbarend nieuws, maar een voortzetting van een trend die al eerder was waar te nemen. De voorstellen van Triffin en anderen, waarvan sommige een wezenlijke hervorming inhielden van het monetaire stelsel (en belangrijke voordelen beloofden te bieden aan de ontwikkelingsgebieden) zijn allang van de baan. Niet voor niets vragen de ontwikkelingslanden om inspraak bij de besprekingen omtrent internationale monetaire hervormingen (zie Charter van Algiers).

In Rio de Janeiro vond ook de jaarlijkse bijeenkomst van de International Bank for Reconstruction and Development plaats. Helaas kon er geen overeenstemming bereikt worden over de bijdragen aan de IDA (International Development Association), de voornaamste verschaffer van de zgn. „soft loans”. Bemoedigend waren hier wel Minister Witteveens woorden dat de Nederlandse regering bereid was een redelijk aandeel voor haar rekening te nemen van een aanzienlijk hoger totaal bedrag aan leningen aan de IDA.

III. LITERATUUR

METHODOLOGIE VAN DE ONTWIKKELINGSPLANNEN

In niet minder dan zeven talen tegelijk (Engels, Spaans, Frans, Italiaans, Zweeds, Duits en Nederlands) verscheen van de hand van Prof. Dr. J. Tinbergen een boek, waarvan de Nederlandse titel luidt: *Ontwikkelingsplannen*¹⁾. Het betreft hier een bundeling van de hoofdlijnen van de colleges ontwikkelingsprogrammering die Prof. Tinbergen aan de N.E.H. doceert. Na een inleiding over het verschijnsel van economische ontwikkeling volgen besprekingen van de rol van de planning in het ontwikkelingsproces en de kwalitatieve zijde van ontwikkelingsplannen. vervolgens zijn een aantal hoofdstukken gewijd aan de planningstechniek, „planning in stages”, de semi „input-output”-methode, onderwijsplanning, projectenbeoordeling. Daarna komen aan de orde de planning van de economische politiek, procedure en organisatie van de planning, terwijl een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd aan het fundamentele onderwerp van de internationale organisatie van de planning. Ten slotte worden besproken de confrontatie van plan en realisering, enkele van de vragen die nog openstaan op het terrein van de ontwikkelingsprogrammering en de wetenschappelijke voorgeschiedenis van de westerse planning. Onderwerpen, waarover Tinbergen of anderen niet elders al hebben geschreven, komen niet ter sprake. Het belang van het verschijnen van het boekje ligt evenwel met name in het feit dat al de bovengenoemde zaken nu eens systematisch in één overzichtelijke publikatie zijn bijeengebracht.

Een bijzonder belangwekkende bundel artikelen over ontwikkelingsplanning werd onlangs onder de titel *The Theory and Design of Economic Development* samengesteld door Irma Adelman en Erik Thorbecke²⁾. Deze bundel omvat vijf studies over de theorie en strategie van economische ontwikkeling en negen studies over ontwikkelingsprogrammering, elk van een aparte gevraagde kritiek of commentaar voorzien, zoals deze werden gepresenteerd op een conferentie eind 1965 in de Verenigde Staten. De bedoeling van deze conferentie om de „state of the art” van theorie en planning van ontwikkeling te overzien, heeft een bijzonder waardevolle collectie van studies opgeleverd, die representatief is voor de benadering van de wiskundig-economische school.

Het is uitgesloten in dit verband recht te doen aan de rijke inhoud van deze bundel. De eerste vijf studies bevatten modellen met slechts één of twee sectoren; bijv. Fei en

¹⁾ J. Tinbergen: *Ontwikkelingsplannen*, Wereldakademie, W. de Haan/J. M. Meulenhoff, Hilversum 1967, 255 blz., f. 9,50.

²⁾ Irma Adelman en Erik Thorbecke (eds.): *The Theory and Design of Economic Development*. The Johns Hopkins Press, Baltimore 1966. 427 blz.

(I.M.)

VEREENIGD BEZIT VAN 1894

Ranis bespreken het contrast in ontwikkeling van een agrarische en een dualistische economie, Jorgenson bestrijdt de verborgen-werkloosheidhypothese, Fei en Chiang laten zien dat maximale groei niet minimale consumptie impliceert als men rekening houdt met het motivatie-effect van en de stijging van de arbeidsefficiëntie bij consumptieverhoging. Bij de planningmodellen is er de studie van Chenery en MacEwan over een optimale ontwikkelingshulpbeleid, met als resultaat dat veel hulp in het begin van ontwikkeling optimaal is, een macro-economisch ontwikkelingsmodel voor Peru van Thorbecke en Condos, een reeks van vijf multi-sectormodellen van het „consistency“- of het optimaliseringstype, en modellen voor de landbouw- en de onderwijssector.

Wie allergisch is voor wiskundige symbolen of wiskundige technieken als lineaire programmering kan deze bundel direct terzijde laten. Wie slechts een handleiding voor projectbeoordeling zoekt, of uitsluitend in politiek-sociale problemen van ontwikkeling is geïnteresseerd moet hetzelfde doen. Voor ieder ander, die in ontwikkelingsproblemen is geïnteresseerd, is het bijna noodzakelijk van dit boek kennis te nemen. De studies zijn helder geschreven en de commentaren vaak verhelderend en belangwekkend.

Als derde recentelijk verschenen boek over ontwikkelingsplanning zij gewezen op W. F. Stolpers *Planning Without Facts* ³⁾. Dit boek is volgens de auteur niet bedoeld als een poging om een nieuwe theorie van de economische ontwikkeling op te zetten, doch veeleer als een bundeling van indrukken van een ontwikkelingsplanner, ter plaatse opgedaan. De auteur benadert de problemen op de wijze van W. Arthur Lewis, doch citeert tamelijk veelvuldig „the Leontiefs, Tinbergens, Chkravarty's and Chenery's" wanneer hij onderwerpen aanstipt die enigszins buiten het terrein van het boek zelf liggen. De genoemde indrukken zijn min of meer gerangschikt rond een centraal thema: een gezonde economische ontwikkeling kan slechts geprogrammeerd worden aan de hand van een analyse van projecten op micro-niveau, op basis van het winstgevendheids criterium. De auteur is een overtuigd pleitbezorger van de particuliere sector. Een veelheid van interessante onderwerpen — „wij noemen slechts de geringe bevolkingsdruk in bepaalde ontwikkelingslanden — wordt door hem aan de orde gesteld.

Het boek bestaat uit acht hoofdstukken waarvan de eerste drie een inleidend karakter dragen (o.a. inleiding tot de case-study — Nigerië — en tot de ontwikkelingsplanning). In de volgende vier hoofdstukken wordt uiteengezet hoe de hierboven aangeduide benadering werkt in de praktijk; behandeld worden aspecten van de nationale rekeningen dienend ter beoordeling van investeringsprojecten, financiële aspecten met betrekking tot de belastingen en de betalingsbalans en ten slotte de verhouding tussen overheid en bedrijfsleven. Het slothoofdstuk handelt over de verhouding tussen economie en politiek. In een appendix wordt een door N. G. Carter ondernomen poging beschreven tot het samenstellen van een „input-output"-tabel voor Nigerië.

ECONOMISCHE ONTWIKKELING IN DE PRAKTIJK

OOST-AZIË

Vorig jaar verscheen van de hand van E. S. Kirby een gedetailleerd en helder overzicht van de economische ontwikkeling van 1945 tot 1965 in een vijftiental landen in

Oost-Azië (inclusief India en Pakistan) ⁴⁾. Achtereenvolgens komen aan de orde het bevolkingsvraagstuk, het voedseltekort, de buitenlandse handel, de grondstoffenvoorziening, de industrialisatie, het transportwezen en de overheidsfinanciering, met daarna nog een beschrijving en beoordeling van de toegepaste planningsvormen en een overzicht van de buitenlandse hulp. Ten slotte wordt kort samengevat welke resultaten tot dusver zijn bereikt. Het zal niet verwonderen, dat Kirby deze samenvatting met een aandrang tot intensievere en uitgebreidere hulpverlening besluit.

CEYLON

Een uitvoerige beschrijving van de economische ontwikkeling van een der Aziatische landen verscheen van de hand van D. R. Snodgrass: *Ceylon, an export economy in transition* ⁵⁾. In dit boek wordt ingegaan op Ceylons economische ontwikkeling sedert 1840, doch de nadruk valt op de laatste zestig jaar. Gedurende deze periode heeft Ceylon zich ontwikkeld van een echte klassieke export-economie met twee duidelijk gescheiden sectoren (een moderne exporterende en een traditionele binnenlandse) en algehele vrijhandel tot een meer ontwikkelingsbewuste economie met integratie van de beide sectoren en steeds sterkere beperking van de buitenlandse handel. Het huidige beeld is dat van een land met enige typische kenmerken van de zgn. ontwikkelingslanden: bijna volledige afhankelijkheid van de export van een paar agrarische producten (thee, rubber en kokosnoten), dalende exportprijzen, stijgende bevolking. Hierbij komt, dat praktisch al het land dat bij de huidige prijzen rendabel is, in gebruik is. Produktievergrotingen dienen dus uit een opvoering van de produktiviteit te komen.

Mogelijkheden tot produktiviteitsvergroting zijn voldoende aanwezig. Belemmerend werken echter de onbekendheid met en de traagheid bij de toepassing van nieuwe methoden. Een beperkende factor bij importsubstitutie is bovendien de geringe omvang van de binnenlandse markt. De overheidsbeleid sinds 1948 heeft niettemin tot een nadruk op de binnenlandse markt — met de daarmee verbonden inefficiëntie — geleid, doordat zij te weinig aandacht schonk aan extern evenwicht zolang de economie zich nog uitbreidde. Eerst toen de buitenlandse reserves waren uitgeput, kwam het tot importbeperkende maatregelen. Deze werden ten slotte zo streng, dat de bedrijven praktisch geheel op de binnenlandse markt werden aangewezen.

Ook op onderwijsgebied werd een verkeerde politiek gevoerd: de structuur van het onderwijs was te weinig afgestemd op de behoeften van de economie (verwaarlozing technisch massa-onderwijs), zodat een steeds groeiend aantal werklozen op elk opleidingsniveau ontstond met alle politieke onrust van dien. Eén voordeel van de autarkie, nl. de versnelde diversificatie van het binnenlands produkt, doordat binnenlandse ondernemers de industriële sector betraden en afzet vonden voor hun producten, weegt niet op tegen het feit dat wegens zijn geringe binnenlandse markt Ceylon het typisch van buitenlandse handel moet

³⁾ W. F. Stolper: *Planning Without Facts*, Harvard University Press, Cambridge Mass. 1966, 348 blz.

⁴⁾ E. S. Kirby: *Economic Development in East Asia*, Allen & Unwin, Londen 1967, 253 blz., 50 sh.

⁵⁾ D. R. Snodgrass: *Ceylon, an export economy in transition*, Economic Growth Center, Yale University, Homewood, Ill., 1966.

hebben. Dit is ook de enige richting, waarin een oplossing voor de huidige moeilijke situatie kan worden gevonden; bijv. multilaterale regionale handel of een coöperatieve ontwikkeling in onderontwikkeld Azië als geheel.

Aan het slot van het boek is nog een uitgebreide statistische appendix opgenomen, waarin de gegevens zoveel mogelijk vergelijkbaar zijn gemaakt met die in andere landenstudies van het Economic Growth Center van Yale.

EGYPTE

De laatste vijftien jaar hebben zich diepgaande economische en sociale veranderingen in Egypte (de V.A.R. sinds 1959) voorgedaan. Voorts werd aan het einde van de jaren vijftig het eerste vijfjarenplan (1959/60 - 1964/65) opgesteld, met als ambitieuze doelstelling een jaarlijkse stijging van de produktie met 7,2 pCt., d.w.z. een verdubbeling van de produktie in tien jaar. In scherp contrast met de nu in het slop geraakte economie, lag de groei tijdens het eerste vijfjarenplan maar weinig onder de doelstelling: een groei van ongeveer 6,5 pCt. werd gerealiseerd.

Hoewel de recente economische geschiedenis van het zich snel ontwikkelende Egypte een rijk veld van onderzoek bood, was er tot voor kort over de Egyptische economie weinig literatuur beschikbaar. Nadat Issawi ⁶⁾ als eerste deze leemte heeft trachten op te vullen zijn thans twee nieuwe studies verschenen ⁷⁾, beide met een sterk accent op de analyse van de economische ontwikkeling in het recente verleden.

De opzet van de studies ontloopt elkaar niet veel. Na een algemeen historisch overzicht en een beschrijving van het demografisch patroon van de bevolking, worden achtereenvolgens landbouw en industrie behandeld. Bij Hansen en Marzouk zijn bovendien de landbouwpolitiek en het industrialisatiebeleid in afzonderlijke hoofdstukken opgenomen. Mead wijdt een speciaal hoofdstuk aan de dienstensector. Vervolgens wordt door beide studies aandacht geschonken aan de internationale handel, de financiële sector en de analyse van besparingen en investeringen. Bij Hansen en Marzouk wordt een speciaal hoofdstuk gewijd aan de openbare financiën. Ten slotte wordt de planning en de toekomstige groei van de economie besproken.

De beide studies beperken zich niet alleen tot een beschrijving van het recente verleden. Van tijd tot tijd worden uitvoerige economische analyses toegepast en economisch-politieke vragen besproken. Met name Hansen en Marzouk leiden de lezer op deze wijze uitstekend in de economische problematiek van Egypte in. Om enkele voorbeelden te noemen: het „katoen versus graan“-vraagstuk, de vraag of in de Egyptische landbouw een arbeidsoverschot aanwezig is, de overwaardering van het Egyptische pond, de nationalisaties. Mead volgt een soortgelijke methode, ofschoon zijn analyses beperkter van omvang zijn en veelal aansluiten bij die van Hansen en Marzouk. Dit laatste is niet toevallig. Bij de voorbereiding van het werk heeft Mead een ware Gordiaanse knoop moeten doorhakken; Issawi, Hansen en Marzouk zijn voor Mead te vroeg begonnen om eventueel een gedeelte van het werk tezamen te kunnen doen,

maar te laat klaar gekomen om voor Mead als uitgangspunt te dienen. Over deze inderdaad nogal slecht gecoördineerde gang van zaken lucht Mead in zijn voorwoord op originele wijze zijn gemoed. Dit neemt echter niet weg dat voor diegenen, die in de moderne Egyptische economie en zijn planningsmethoden geïnteresseerd zijn, beide studies van groot belang zijn. Vooral Mead verdient een compliment voor zijn 140 bladzijden tellende statistische appendix.

MAROKKO

„Morocco faces the future with numerous assets“. Deze uitspraak, afkomstig van de Wereldbankmissie die Marokko in 1964 bezocht, siert de eerste bladzijde van het rapport, dat de missie bij die gelegenheid heeft opgesteld en dat in boekvorm is verschenen ⁸⁾. Marokko zal zijn activa inderdaad hard nodig hebben, want in het verleden heeft de toename van de produktie die van de bevolkingsgroei nauwelijks kunnen bijhouden. Maar ook voor de nabije toekomst zal de groei van de produktie maar matig kunnen zijn, gegeven het al jarenlang lage niveau van de investeringen. De Wereldbank schat, dat tegen 1970 wellicht een groeigrad van 4 pCt. (d.i. 1 pCt. per hoofd) kan worden gehaald. Daartoe is echter vereist een uitgebreid investeringsprogramma, door de overheid te ondernemen.

Het grootste gedeelte van het boek is gewijd aan de bespreking van dit investeringsprogramma. Voor de landbouw, het toerisme, de mijnbouw en de industrie, de elektriciteitsvoorziening, het transport, het onderwijs, de gezondheidszorg en de huisvesting worden deze investeringsplannen besproken, in ieder hoofdstuk voorafgegaan door een uitgebreide bespreking van de desbetreffende sector. Voordat echter deze sectorstudies aan de orde komen, zijn eerst de macro-economische aspecten behandeld. Na het historisch overzicht wordt de huidige economische situatie uitgebreid besproken. Er wordt dan een ontwikkelingsprogramma geformuleerd, gevolgd door een reeks van aanbevelingen op fiscaal, monetair en administratief gebied. Nadat aandacht is gegeven aan de internationale verhoudingen en het bevolkingsprobleem gaat het boek over tot het bovengenoemde investeringsprogramma.

In feite geeft het boek dus een soort „planning in stages“, maar zonder wiskunde. Dat heeft zijn voordelen voor de niet wiskundig geschoolde lezer. Een nadeel is dat er wellicht inconsistenties in de aanbevelingen kunnen optreden. Wie daar echter zwaar aan tilt kan zich in ruime mate troosten met het vele statistische materiaal, dat het boek biedt.

⁶⁾ C. Issawi: *Egypt in Revolution: An Economic Analysis*, New York 1963.

⁷⁾ B. Hansen and G. A. Marzouk: *Development and Economic Policy in the U.A.R. (Egypt)*, Amsterdam 1965. D. C. Mead: *Growth and Structural Change in the Egyptian Economy*, Homewood, Ill., 1967.

⁸⁾ *The Economic Development of Morocco*, Report of a Mission Organized by the International Bank for Reconstruction and Development at the Request of the Government of Morocco, The Johns Hopkins Press, Baltimore 1966, 356 blz., \$ 8,50.

(I.M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

Mededelingen

Wetenschapscongres „Leven met de wetenschap”

De Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en de Academische Raad hebben besloten tot het houden van een wetenschapscongres, gewijd aan het thema: „Leven met de wetenschap”, op 8 en 9 april 1968 in de Ridderzaal te 's-Gravenhage. Het globale programma ziet er als volgt uit:

MAANDAG 8 APRIL

Aanvang 9.30 uur

Welkomstwoord door Mr. G. E. Langemeijer, algemeen voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen

Openingswoord door de Minister van Onderwijs en Wetenschappen

Overdracht van de congresleiding aan Prof. Dr. K. Posthumus, rector magnificus van de Technische Hogeschool te Eindhoven

Algemene inleiding door Prof. Dr. A. G. M. van Melsen: De betekenis van de wetenschap

Voordracht door Prof. Dr. H. Baudet: Geschiedenis, A-wetenschappen en maatschappij

Koffiemaaltijd

Voordracht door Prof. Dr. J. Lever: Natuurwetenschap en Mensheid

Voordracht door Prof. Dr. A. de Moor: Sociale Wetenschappen en Maatschappij

Theepauze

Vóór koffiemaaltijd en theepauze zal gelegenheid bestaan voor het schriftelijk indienen van vragen

Aan het einde van de middag beantwoording van deze vragen, resp. discussie over de vragen, o.l.v. de congresvoorzitter en de sprekers van die dag

Sluiting ca. 17.15 uur.

DINSDAG 9 APRIL

Aanvang 9.30 uur

Voordracht door Prof. Dr. H. B. G. Casimir: Natuurwetenschappen en Maatschappij

Voordracht door Prof. Dr. A. de Froe: De wisselwerking tussen geneeskunde en maatschappij

Koffiemaaltijd

Voordracht door Prof. Dr. W. Drees Jr.: De allocatie van de middelen; hoe helpt de wetenschap

Voordracht door Prof. Dr. J. Tinbergen: De betekenis van de wetenschap voor de ontwikkelingslanden

Theepauze

Vóór koffiemaaltijd en theepauze zal gelegenheid bestaan voor het schriftelijk indienen van vragen

Aan het einde van de middag beantwoording van deze vragen, resp. discussie over de vragen, o.l.v. de congresvoorzitter en de sprekers van die dag

Samenvatting door Mr. G. E. Langemeijer, algemeen voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen

Slotwoord door Dr. H. H. Jánssen, voorzitter van de Academische Raad

Sluiting van het congres ca. 17.15 uur.

N.B. Voor een aantal der genoemde voordrachten is een voorlopige titel opgegeven. De juiste titel zal in het definitieve programma worden vermeld.

Belangstellenden, die aan het congres willen deelnemen, wordt verzocht dit zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk 1 februari 1968, kenbaar te maken aan het bureau van de Akademie, Kloveniersburgwal 29 te Amsterdam. De aanvragen voor deelneming zullen worden afgewerkt naar volgorde van binnenkomst. Na inschrijving volgt t.z.t. toezending van een officieel programma met formulier voor definitieve aanmelding, alsmede een formulier voor hotelreservering. Het inschrijfgeld voor het congres bedraagt f. 5 (incl. koffie en thee, doch excl. de koffiemaaltijden).

Bedrijfssociologische Studiedagen 1968

De Commissie voor de Bedrijfssociologische Studiedagen organiseert op 18, 19 en 20 april 1968 in hotel „De Baak” te Noordwijk aan Zee een conferentie over „Samenspel van managers en specialisten: de integratie van specialistische kennis in de bedrijfsvoering”.

De inleiders zijn: Dr. G. H. Bast, Drs. J. F. van Gemund, Dr. Ir. G. H. Hofstede, Prof. Dr. J. A. P. van Hoof, Drs. A. A. Kampfraath, Drs. E. C. H. Marx en Drs. A. W. M. Teulings.

Voorlopige opgaven voor deelname kunnen worden gericht aan Mej. M. E. Broks, Sociologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Leiden, Stationsplein 242, Leiden. Men ontvangt dan een deelnameformulier, het programma met syllabi en ander conferentiemateriaal. De kosten bedragen f. 200, inclusief hotelaccommodatie.

(I.M.)

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

Overziet men de gang van zaken op de geldmarkt in het afgelopen jaar dan vormt de sterke wisseling in het marktbeeld het meest opvallende verschijnsel. Dit weerspiegelde zich in een herhaald wijzigen van de daggeldrente. In 1967 werd deze niet minder dan 57 maal verhoogd en verlaagd tegen 28 keer in 1966. In de tweede plaats blijken de perioden van geldkrapte te hebben overheerst. Dit duidt er op, dat de banken ook in het vorige jaar meer dan eens met een moeilijke liquiditeitssituatie te kampen hebben gehad. Zoekt men naar oorzaken van deze ontwikkeling dan heeft de betalingsbalans in 1967 per saldo slechts een geringe rol gespeeld. In de eerste negen maanden van het jaar heeft het relevante tekort f. 71 mln. bedragen. Het financiële verkeer van de Schatkist leidde, naar mag worden aangenomen, tot een versterking van de bankliquiditeit evenals het vervallen van het verplichte deposito uit hoofde van de kredietrestrictieregeling.

De belangrijkste factor, die de bankkassen vrijwel constant onder druk heeft gehouden, was, evenals in 1966, de structurele uitzetting van de bankpapiercirculatie. Hieruit resulteerde een drainage van zeker f. 550 mln. Dit belooft dwong de banken opnieuw een beroep op de buitenlandse liquiditeiten te doen. Tot eind oktober daalde deze met f. 491 mln. De netto buitenlandse vorderingen liepen veel meer terug dan het tekort op de betalingsbalans. Het grootste deel van de gerepatrieerde gelden werd aan De Nederlandsche Bank doorverkocht, bij welke instelling dan ook tot eind november een niet onbelangrijke stijging van de goud- en deviezenvoorraad plaatsvond. De aanvulling van de liquiditeit uit het buitenland was echter niet voldoende om het evenwicht in de kassen te bewaren. Hoewel men deze vrijwel steeds op het laagst mogelijke peil hield, heeft men bijna het gehele jaar door een beroep op de kredietfaciliteiten van De Nederlandsche Bank moeten doen. Het hoogste niveau werd met f. 700 mln. op 3 juli bereikt. Het interen op buitenlandse liquiditeiten heeft het bankwezen evenwel niet verhinderd de geldmarkt- en kredietuitzettingen in het buitenland op peil te houden. Dit kon echter slechts plaatsvinden door in grotere mate buitenlandse, kortlopende schulden aan te gaan. Men zou ook kunnen zeggen, dat de banken om in de binnenlandse liquiditeitsbehoefte te voorzien, in het buitenland middelen hebben opgenomen.

De binnenlandse kredietverlening aan de private sector ondervond een zeer krachtige toeneming met, tot eind oktober, f. 1.784 mln. of bijna 20 pCt. In de periode, dat de kredietrestrictie nog van kracht was — tot 10 juni 1967 — heeft de toeneming f. 716 mln. bedragen of gemiddeld f. 143 mln. per maand. In het tijdvak daarna vond een versnelling plaats met f. 1.068 mln. of gemiddeld f. 213 mln. per maand. De beleggingen op de binnenlandse kapitaalmarkt der banken stegen tot eind oktober met f. 366 mln. Stellen wij hiertegenover de groei der spaargelden met f. 728 mln. dan heeft het optreden der handelsbanken op de spaarmarkt in 1967 ten gevolge gehad, dat een niet onbelangrijk deel der ter beschikking gekomen

kapitaalmarkt middelen voor de kapitaalmarkt „verloren” is gegaan. Men moet bovendien bedenken, dat kapitaal en reserves, dus ook op lange termijn beschikbare gelden, met f. 267 mln. zijn gestegen.

Bij het aantrekken van gelden heeft de stijging bij spaargelden en termijndeposito's sterk overwogen (resp. f. 728 mln. en f. 855 mln.); de groei der rekening-couranttegoeden heeft f. 483 mln. bedragen. Het is in dit licht begrijpelijk, dat de banken hun activiteit in sterkere mate op het rekening-courantbedrijf hebben geconcentreerd. Men tracht een groter deel van het binnenlandse betalingsverkeer naar zich toe te trekken. De middelen hiervoor zijn de betaalcheques, de salarisrekening en de opening van speciale bijkantoren voornamelijk ten behoeve van het kasverkeer, de zogenaamde geldwinkels. Aan de ene kant is de activiteit gericht op verschuiving van chartaal naar giraal verkeer, aan de andere kant van verkeer via de girodiensten naar de bankgiro.

Slechts ten dele vormt de ontwikkeling bij het passieve bankbedrijf de achtergrond van de bankfusies in 1967 (Pierson met Vlaer & Kol, Nederlandse Overzeebank met Th. Gillissen; Nederlandse Middenstandsbank met Oscar Smits Bank, Van Lanschot met Luykx Bank, Mees en Hope met Nederlandse Overzeebank en Algemene Bank Nederland met Hollandsche Bank Unie). Men mag deze fusies niet over één kam scheren. Versterking van de positie mede door kostenverlaging speelt overal wel een rol, doch bij A.B.N. en H.B.U. ligt het zwaartepunt bij het bedrijf in het buitenland en bij de overige fusies in het verkrijgen van een sterkere binnenlandse positie ten opzichte van de grote banken.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1966	H. & L. 1967	15 dec. 1967	29 dec. 1967
Algemeen	270	374 — 268	360	374
Internationale concerns	351	514 — 343	491	514
Industrie	269	357 — 270	348	357
Scheepvaart	108	121 — 101	106	109
Banken en verzekering	154	188 — 155	182	185
Handel enz.	138	168 — 138	165	168

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).

Philips	f. 78,70	f. 119,50	f. 127,40
Unilever, cert.	f. 86	f. 105,60	f. 108,40
Kon. Petroleum	f. 122,40	f. 150,80	f. 155,60
A.K.U.	f. 53,80	f. 62,50	f. 66
K.L.M.	f. 352	f. 281	f. 276
Hoogovens, n.r.c.	f. 55,60	f. 115,70	f. 125,40
E.M.S., nieuwe	—	f. 27,10	f. 28,50
Zout-Organon	—	f. 150,20	f. 160
Röbeco	f. 193	f. 225,80	f. 228,40

New York.

Dow Jones Industrials	786	881	905
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langlopende staatsobligaties b)	6,43	6,29	6,27
Aandelen: internationales b) ..	5,0	.	.
lokales b)	5,1	.	.
Disconto driemaands schatkist- papier	5	4½	4½

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C. D. Jongman

Recente publikaties

Vijf jaar produktiviteitsbevordering in SER-verband. Commissie Opvoering Produktiviteit van de Sociaal-Economische Raad, 's-Gravenhage z.j., 82 blz.

Dit boekje bevat in bondige vorm een verslag van de ontwikkeling van het werk in het kader van de georganiseerde produktiviteitsbevordering in de periode 1962-1966.

G. J. Schras: 50 jaar kredietverlening aan de middenstand onder staatsgarantie. Uitgegeven door de Nederlandsche Middenstandsbank, Amsterdam 1967.

Op 12 november 1967 bestond de Nederlandsche Middenstandsbank veertig jaar. Ter gelegenheid van dit lustrum zette de heer G. J. Schras, oud-directeur van de Bank, de geschiedenis van het middenstandskrediet onder staatsgarantie op schrift.

John C. G. Boot: Mathematical Reasoning in Economics and Management Science. Twelve Topics. Prentice-Hall International Series in Management. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N. J., 1967, 178 blz., 64 sh.

De „twelve topics”, waar de titel over spreekt, zijn achtereenvolgens: On Characteristic Roots and Vectors — Difference Equations — Assorted Problems in Probability Theory — Markov Chains — Decision Criteria and Utility Curves — Game Theory — On Strategies — Dynamic Programming — Sensivity Analysis — Elementary Inventory Models — Growth Models — Leontief Models.

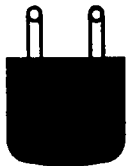
Drs. L. D. van der Werf en Dr. P. Gootjes: Economie. Leerboek ten behoeve van maatschappelijke en bestuurlijke arbeid en het economisch onderwijs. Serie Schakels en Sleutels, no. 1. Vuga-Boekerij, 's-Gravenhage,

tweede herziene druk 1967, 256 blz., f. 17,75.

Dit boek is afgestemd op opleidingen voor functies op het gebied van het maatschappelijk werk, de arbeidsvoorziening, beroepskeuze- en beroepen-voorlichting, sociale voorzieningen, personeelsbeheer, kaderopleidingen voor werknemersvakorganisaties, bestuursadministratie e.d.

Dit eerste deel bevat een afgeronde inleiding tot de economie; een tweede zal, in aansluiting hierop, enige capita selecta gaan geven.

Verkorte inhoud: Economische grondbegrippen — Vrijheid en gebondenheid in de economie — Geld-, krediet- en bankwezen — De economische kringloop — De consumptie — De produktie — Markteconomie en prijsvorming — Inkomensvorming en -verdeling — Internationaal economisch verkeer — Economische bewegingsverschijnselen — Overheid en economische politiek.

Wij vragen voor de bedrijfseconomische afdeling een jong

ECONOMISCH DOCTORANDUS

(bedrijfseconomische richting)

Leeftijd 25-30 jaar.

Medewerking wordt verleend ter verkrijging van passende huisvesting.

Belangstellenden nodigen wij uit een sollicitatiebrief, onder bijvoeging van een recente pasfoto, te richten aan de directie van onze maatschappij.

FUNCTIE- INFORMATIE:

Een groep binnen de bedrijfseconomische afdeling werkt onder andere aan kostprijs- en tariefonderzoeken, financiële prognoses en diverse bedrijfseconomische adviezen ten behoeve van de directie en de hogere leidinggevers.

De nieuw aan te stellen medewerker zal in dit team moeten passen.

Hij zal in staat moeten zijn door zijn initiatief en een kritische instelling op stimulerende wijze mede te werken aan deze werkzaamheden.

Bij gebleken geschiktheid is de mogelijkheid aanwezig, dat hij rechtstreeks onder verantwoordelijkheid van het hoofd van de afdeling met de leiding van deze groep wordt belast.

**N.V. Electriciteits-Maatschappij
IJsselcentrale**

Postbus 80

Telefoon 05200 - 10811

Zwolle

De directie van de Koninklijke Tapijtfabrieken Bergoss N.V. te Oss zoekt contact met belangstellenden voor de vacature

HOOFD ADMINISTRATIE

Deze zal worden belast met de leiding van alle administratieve, financiële en bedrijfseconomische werkzaamheden.

Daarbij inbegrepen de contacten met de externe accountants, de samenstelling van het jaarverslag e.d.

In verband met vooruitstrevende computerplannen wordt behalve aan een degelijke theoretische en praktische administratieve scholing grote waarde gehecht aan ervaring met computer toepassingen.

Het gaat hier om een zeer zelfstandige vertrouwenspositie rechtstreeks onder de directie. Aantrekkelijk voor een bekwaam administrateur die gaarne vernieuwt en moderniseert.

Brieven met uitvoerige gegevens onder letters BM te richten aan de Directie van de Koninklijke Tapijtfabrieken Bergoss N.V., of aan Mr. H. Luijk, Organisatie-Adviseur, Rapenburg 8, Leiden.

Discretie verzekerd.

DE KONINKLIJKE TAPIJTFABRIEKEN BERGOSS N.V.
Bram van den Berghstraat 22 Oss

Schakel bij vacatures voor leidende functies steeds E.-S.B. in: in vrijwel elk groot bedrijf wordt dit blad veelvuldig gelezen.

Advertentie-opdrachten te richten aan:
ADVERTENTIE-AFDELING E.-S.B., POSTBUS 42, SCHIEDAM, TELEFOON (010) 26 02 60

**N.V. OVERZEESE GAS- EN ELECTRICITEITMAATSCHAPPIJ
Rotterdam**

Wegens uitbreiding van de werkzaamheden van ons
Rekencentrum zoeken wij contact met een jonge

ECONOOM

(keuzevak administratieve organisatie)

die belangstelling heeft voor automatiseringsvraagstukken.

In het bijzonder zal hij worden belast met:

- het opzetten van geïntegreerde informatiesystemen;
- de studie en invoering van nieuwe computertoepassingen.

Leeftijd tot circa 30 jaar; bij voorkeur ervaring met
systeemanalyse.

Gegadigden worden uitgenodigd een sollicitatiebrief te zenden aan
het Hoofd Centrale Personeelsdienst van de N.V. Overzeese Gas- en
Electriciteitmaatschappij, Heemraadssingel 226, Rotterdam-3.

**Het is
helemaal
geen
wonder**

dat het advertentievolume
van E.-S.B. zo sterk groeit.

Er zijn namelijk weinig
bladen, die zo goed zijn
ingevoerd bij de leiding
van het Nederlandse be-
drijfsleven (en daar nog
terdege gelezen worden
ook!) als E.-S.B.

Dit is geen loze bewering,
maar de keiharde conclusie
van het lezerskringrapport,
dat door een ter zake kun-
dige op grond van een
uitvoerige enquête werd
uitgebracht.

Vraagt u het ons eens ter
lezing (71 pagina's) en u
weet waar u het zoeken
moet als u Mijnheer zelf
iets te zeggen hebt.

Adm. E.-S.B. - Postbus 42 -
Schiedam.

Technische Hogeschool Delft

Binnen enkele jaren zal, tengevolge van het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd,
een aantal hogere functionarissen in de administratieve beheerssector de dienst van de
Hogeschool verlaten.

Hierdoor en tengevolge van de noodzaak het bestuurs- en beheersapparaat te versterken,
bestaan thans bij de Hogeschool goede carrièremogelijkheden voor een aantal

ACADEMICI

De gekozen kandidaten zullen, alvorens hun definitieve bestemming zal worden bepaald,
gedurende een ruime inwerkperiode worden tewerkgesteld bij verschillende afdelingen in
de administratieve sectoren van de Hogeschool.

Aanstelling zal, afhankelijk van o.a. leeftijd, opleiding en ervaring plaatsvinden in een
adekwate rang volgens Rijksregeling.

Bij gebleken geschiktheid is voor één kandidaat te zijner tijd uitloop mogelijk tot een
salaris van maximaal ± f 48.000,— per jaar, voor de anderen ± f 35.000,—.

Sollicitaties te richten tot de Voorzitter van het College van Curatoren, Julianalaan 134
te Delft onder vermelding van no. AD 6773/23332 in de rechterbovenhoek van de
sollicitatiebrief.

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

De kern van uw fakturering

De NCR 446 is de kern van uw fakturering: een elektronische faktureermachine met ponsbandbesturing, die de voordelen van externe en interne programmering combineert. Ponsbandbesturing betekent bovendien: eenvoudige programmeertechniek, waardoor verandering van bestaande programma's met weinig inspanning kan worden uitgevoerd en snelle en eenvoudige omschakeling op een andere toepassing mogelijk is. De NCR 446 is uitermate flexibel: de meest uiteenlopende faktureertoepassingen kunnen verwerkt worden. Rekenkundige functies en logische beslissingen worden automatisch en elektronisch-snel uitgevoerd. Kortom: Snelheid, eenvoud en automatie vormen de kern waaruit de 446 is ontwikkeld.

De NCR 446: een investering in kwaliteit en betrouwbaarheid!

N C R

NCR NEDERLAND - n.v. Nationaal Kasregisters, Paulus Potterstraat 4, Amsterdam. Tel. 020 - 73 26 55

**BURGEMEESTER EN WETHOUDERS
van
AMSTERDAM**

roepen hiermede gegadigden op voor de functie :

**Chef van de afdeling
Gemeentebedrijven ter Secretarie**

Deze afdeling is belast met de behandeling van alle zaken betreffende het Energiebedrijf, de Waterleidingen, het Vervoerbedrijf, de Stadsreiniging, de Stadsdrukkerij, de Begraafplaatsen, de Dienst van het Marktwezen, de Centrale Voorzieningsdienst, de Dienst van de Veemarkt en het Abattoir, de Keuringsdienst van slachtdieren, vlees- en vleeswaren en de Dienst der Was- en Schoonmaak-, Bad- en Zwem- inrichtingen. Voorts ressorteert onder deze afdeling het Gemeentelijk Reclamebureau.

Naast het leidinggeven aan de afdeling omvat deze functie enerzijds het in adviserende en administratieve zin terzijde staan van de onderscheidene Wethouders in hun bestuurlijke taak en anderzijds het onderhouden van een goed contact met de directeuren van de verschillende diensten en bedrijven.

Voor de vervulling van deze betrekking gaan de gedachten bij voorkeur uit naar een academicus (meester in de rechten of econoom) met een ruime administratief-adviserende ervaring in overheidsdienst op hoog niveau en van een leeftijd tussen 40 en 50 jaar.

De betrekking is ingedeeld in de rang van hoofdadministrateur.

De salarisingrenzen liggen tussen f 2643,— en f 4032,— per maand.

Een psychologisch onderzoek zal onderdeel van de selectie vormen.

De A.O.W.-/A.W.W.-premie komt voor rekening van de Gemeente.

De vakantietoelage bedraagt 6 procent van het jaarsalaris.

Sollicitaties, onder bijvoeging van een recente pasfoto, binnen 10 dagen na het verschijnen van deze advertentie onder no. N 121/3 te richten aan de Directeur van de Dienst der Gem. Personeelsvoorziening, Jan Luijkenstraat 94, Amsterdam-Z.

CENTRAAL

**C.B.
BEHEER**

Wilt u
pensioenvoorzieningen
invoeren of aanpassen?

PENSIOEN-RISICO

is gespecialiseerd op dit terrein.

Ook voor herverzekering
van pensioenfondsen

Voor inlichtingen: Centraal Beheer, Bos en Lommer-
plantsoen 1, Amsterdam. Tel. 020-134971, toestel
2352.

Jongeman, 30 jaar,

met middelbare opleiding, M.O. Economie, en die
een vergaande studie heeft gemaakt van bedrijfs- en
commerciële economie,

met de volgende ervaringen :

alle facetten van de verkoop doorlopen vanaf het
pionieren bij winkels in de levensmiddelensector
tot het opbouwen en leiden van een verkoop-
apparaat; behoorlijke organisatorische, administra-
tieve en financieel-economische ervaring. Daarnaast
praktische marketing-kennis verworven in functie
van produktmanager,

zoekt :

een verantwoordelijke positie waar initiatieven ont-
wikkeld kunnen worden, die daarna enthousiast,
stimulerend en bouwend in het belang van het
bedrijf gerealiseerd moeten worden, maar waar ook
perspectieven voor de toekomst in zitten.

Brieven voor een persoonlijke kennismaking graag onder nr.
aan E.-S.B. 1-1, postbus 42, Schiedam.

**Kennen uw kennissen
„E.-S.B.” al?**

VRAAG EENS PROEFNUMMERS AAN

FUSIE-BERICHT

ALGEMENE BANK NEDERLAND N.V. - HOLLANDSCHE BANK-UNIE N.V.

Ondergetekenden delen mede, dat exemplaren van een Bericht betreffende het aanbod tot omwisseling van aandelen en certificaten van aandelen Hollandsche Bank-Unie N.V. in gewone aandelen Algemene Bank Nederland N.V. verkrijgbaar zijn bij hun kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage.

Anmelding en inlevering van aandelen en certificaten van aandelen Hollandsche Bank-Unie N.V. dient uiterlijk

dinsdag 16 januari 1968, des namiddags 3 uur,

bij een van bovengenoemde kantoren te geschieden.

ALGEMENE BANK NEDERLAND N.V.:

Amsterdam, 28 december 1967.

HOLLANDSCHE BANK-UNIE N.V.